

Hanna-Maija Salo

Kuinka jaksan ryhmäopettajana?

Opettajan ja oppilaitoksen keinoja ryhmäopetuksen kuormittavuuden vähentämiseen musiikkioppilaitoksissa

Tekijä Otsikko	Hanna-Maija Salo Kuinka jaksan ryhmäopettajana?
Sivumäärä Aika	67 sivua 25.5.2012
Tutkinto	Musiikkipedagogi YAMK
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikin koulutusohjelma
Ohjaaja	MuT Leena Unkari-Virtanen
<p>Tässä opinnäytetyössä selvitettiin instrumenttiopettajien jaksamista soiton ryhmäopettajina. Työn tarkoituksena oli kartoittaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat työn kuormittavuuteen ja etsiä apukeinoja, joilla opettaja voi keventää omaa taakkaansa ryhmäopettajana. Esittelen opinnäytetyössäni myös soiton ryhmäopetuksen erilaisia muotoja ja sitä, miten opettajan työnkuva muuttuu erilaisia ryhmiä opetettaessa.</p> <p>Idea tämän opinnäytetyön tekemiseen syntyi oman monimuotoisen työnkuvan ja kollegoiden kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Kollegoideni kanssa käytyjen keskustelujen ja oman kokemukseni perusteella soiton ryhmäopetus koetaan usein niin fyysisesti kuin psyykkisestikin kuormittavaksi. Yksilöopetukseen verrattuna soiton ryhmäopetus teettää opettajalla huomattavasti enemmän niin kutsuttua "muuta työtä", kuten suunnittelua, luokan järjestämistä ja organisoidumpaa tiedottamista. Muuta työtä ei useinkaan huomioida soiton ryhmäopettajien palkassa. On myös tärkeä tiedostaa se tosiasia, ettei suurimmalla osalla instrumenttiopettajia ole koulutusta ryhmäopetukseen.</p> <p>Opinnäytetyötäni tehdessä olen lukenut aihetta käsittelevää kirjallisuutta, käynyt keskusteluita kollegoideni kanssa, tehnyt haastattelun seitsemälle opettajalle sekä reflektoinut omaa työtäni soiton ryhmäopettajana. Rajasin työni käsittelemään ryhmäopetusta opettajan kannalta, sillä tätä näkökulmaa ei ole vielä muissa ryhmäopetusta koskevissa opinnäytetyöissä tuotu esiin.</p> <p>Tämän opinnäytetyön avulla selviää, että soiton ryhmäopettaja voi vaikuttaa omaan työssäjaksamiseensa monin tavoin. Fyysistä kuormittavuutta voi keventää käyttämällä apujoukkoja, kuten vahtimestaria tai oppilaita luokan järjestämisessä. Henkistä kuormittavuutta opettaja voi taas keventää mm. hankkimalla riittävän ammattitaidon ja tekemällä kollegiaalista yhteistyötä. Soiton ryhmäopettajan työssä on myös monia sellaisia asioita, joihin tarvitaan ja toivotaan oppilaitoksen resursseja. Ryhmäopetuksen työn vaativuuden huomioiminen työnantajan puolelta edesauttaa opettajan työhyvinvointia.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on antaa soiton ryhmäopettajalle keinoja, jotka auttavat opettajaa jaksamaan vaativassa työssä. Haluan tämän työn avulla tuoda myös oppilaitosten hallintojen tietoisuuteen niitä asioita, jotka soiton ryhmäopettajat kokevat kuormittaviksi ja joihin toivomme oppilaitosten lisäresursseja.</p>	
Avainsanat	soiton ryhmäopetus, ryhmän toiminta, ryhmän ohjaus, ryhmäopettajan työssäjaksaminen, työhyvinvointi

Author Title	Hanna-Maija Salo Where to Find the Energy to Teach Instrument Groups?
Number of Pages Date	67 pages 25 May 2012
Degree	Master of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy
Instructor	Leena Unkari-Virtanen, DMus
<p>This thesis examines how musical instrument teachers manage their group tuition duties. The purpose of this thesis is to find out which things increase their work load and which things could help them to enjoy their work more. I also introduce different types of groups and how teacher's work changes with different kind of groups.</p> <p>On the basis my own experiences and my conversations with colleagues, I claim that teaching groups is physically and mentally more stressful than teaching individual students. Group tuition means a lot of extra work for teachers; lesson planning, organizing the classroom and informing students, for example. The extra works is not usually taken into account in salaries. It's also important to notice that most of the teachers have not been trained in teaching groups.</p> <p>While I have been doing this thesis, I have read literature on this topic, had conversations with my colleagues, conducted interviews with seven teachers and reflected on my own work. I narrowed down the topic to how teachers experience group tuition, because that is the perspective that has not been handled in other students' theses on group tuition.</p> <p>This thesis shows that the teacher can do a lot to enough have energy to teach groups. There are many ways to relieve the physical workload; the teacher can ask help from custodian of the music institute or to organize the classroom with students. The teacher can relieve mental stress by learning sufficient professional skills and working together with colleagues. Also, if the employer acknowledges how demanding it is to teach groups compared to teaching individual students, it helps group teachers to have enough energy to keep on working.</p> <p>This thesis offers some suggestions for how to promote wellbeing at work. I also want to tell the employers, which things in teaching groups are physically and psychologically stressful and which things need more resources from the institute.</p>	
Keywords	group teaching, working with groups, group tuition, wellbeing at work

Sisällys

1	JOHDANTO	3
1.1	Työn taustatekijät	5
1.2	Mitä selvitän	5
1.3	Opinnäytetyön työtavat ja menetelmät	6
1.3.1	Opinnäytetyöt, kirjallisuus, lehtiartikkelit ja koulutukset	8
1.3.2	Haastattelut	12
1.3.3	Oman työn reflektointi	15
2	RYHMÄOPETUS OPETTAJAN KANNALTA	16
2.1	Erilaiset ryhmät ja opettajan rooli	18
2.1.1	Opettaja auktoriteettina	20
2.1.2	Opettaja perustehtävän ylläpitäjänä	22
2.2	Ryhmän pedagoginen tarkoitus opettajan kannalta	23
2.3	Kollegiaalinen yhteistyö	24
3	RYHMÄOPETUKSEN RESURSOINTI ERI OPPILAITOKSISSA	25
3.1	Ryhmäopetuksen uudet muodot Espoon musiikkiopistossa	26
3.1.1	Päiväkodit	27
3.1.2	Aluetassu	28
3.1.3	Opetuksen resursointi	31
3.1.4	Opettajan uudet haasteet	32
3.2	Opetukseen riittävä aika eri kokoisissa ryhmissä	33
4	RYHMÄOPETUKSEN HAASTEET OPETTAJAN JAKSAMISELLE	34

4.1	Kohtaaminen uuden ryhmän kanssa ja työskentelyn aloittaminen	35
4.1.1	Rutiinien luominen	36
4.1.2	Ajankäyttö ja tavoitteet	37
4.2	Ryhmän vaiheet	39
4.2.1	Muodostumisvaihe	39
4.2.2	Kuohuntavaihe	40
4.2.3	Mukautumisvaihe	41
4.2.4	Suoritusvaihe	42
4.2.5	Lopetusvaihe	42
4.3	Miksi opettajan on hyvä tietää ryhmän vaiheista?	43
5	KAKSI CASEA RYHMÄOPETUKSESTA	44
5.1	Musiikin perusteet 1 soitinkohtaisessa ryhmässä, esimerkkiryhmänä Espoon musiikkiopiston selloryhmä	45
5.2	Työskentely aloittelijoiden orkesterin kanssa	48
6	OPETTAJAN OMA JAKSAMINEN	51
6.1	Ryhmäopetuksen fyysinen kuormittavuus	52
6.2	Ryhmäopetuksen henkinen kuormittavuus	54
6.3	Miten keventää omaa taakkaa	56
6.4	Mitä oppilaitoksilta toivottaisiin	57
6.5	Täydennyskoulutus, työnohjaus ja kollegiaalinen tuki	60
7	POHDINTA	63

1 JOHDANTO

Musiikin tekeminen on kautta aikojen ollut yhteisöllistä toimintaa. Musiikkikasvatukseen yhteismusisointi kuuluu yhtenä erottamattomana osana. Muuttuvassa musiikkiopistomaailmassa yhteismusisointi ja soiton ryhmäopetus ovat suosittuja opetusmuotoja. Soiton ryhmäopetuksella on monia muotoja ja useissa musiikkioppilaitoksissa opetusta kehitetään edelleen. Ryhmätuntien määrä on kasvanut useissa musiikkioppilaitoksissa. Ryhmätuntien määrän kasvuun voi nähdä monia syitä riippuen siitä, miltä kannalta asiaa tarkastelee. Oppilaitosten kannalta ryhmäopetus on edullisempaa kuin yksityisopetus. Monille oppilaalle ryhmäopetus on mielekäs tapa musisoida, oppia ja saada uusia ystäviä. Instrumenttiopettajalle ryhmätunnit ovat yksi tärkeä ja tehokas, mutta aikaa vievä opetusmuoto. Moni opettaja kokee, että ryhmätuntien pitäminen on hauskaa ja innostavaa, mutta samalla sekä psyykkisesti että fyysisesti kuormittavampaa kuin yksilöopetus.

Tässä opinnäytetyössäni tarkastelen ryhmäopetusta opettajan näkökulmasta, yksilöopetuksen lisänä. Haluan tässä opinnäytetyössä tuoda esille

- a) miten ja mihin asioihin opettaja voi vaikuttaa jaksukseen työskennellä ryhmäopettajana, ja
- b) miten oppilaitokset voisivat opettajien näkemysten mukaan edistää ryhmäopettajien työssä jaksamista.

Olen itse opettanut sekä yksityisoppilaita että ryhmiä. Soiton ryhmäopetus on ollut minulle alusta alkaen mieluisa opetusmuoto ja työni soiton ryhmäopettajana on alkanut omasta kiinnostuksesta ryhmäopetusta kohtaan. Kun vertaan yksilöopetusta ryhmäopettamiseen, vaatii ryhmätuntien suunnittelu ja organisointi opettajalta paljon enemmän niin kutsuttua muuta työtä. "Muuksi työksi" kutsutaan niitä välttämättömiä tehtäviä, mitä opettajan on tehtävä varsinaisen opettamisen lisäksi (esimerkiksi tuntien suunnittelu, tiedottaminen, luokan järjestäminen...). Silti olen sitä mieltä, että ryhmäopetus on sekä oppilaiden että opettajien kannalta erittäin mielekäs ja tehokas opetusmuoto. Olen havainnut, että opettaja pystyy vaikuttamaan monin keinoin omaan jaksamiseen. Tuon tässä

opinnäytetyössäni esille asioita, jotka vaikuttavat ryhmäopettajan työssä jaksamiseen.

Soiton ryhmäopettajan on suunniteltava ryhmätuntien sisältö itse, sillä ryhmäopettajille ei ole olemassa valmiita opetusmateriaalia. Ryhmätunnit vaativat opettajalta erilaista valmistelua kuin yksilötunnit, sillä oppilaan oma valmistautuminen yksilötuntiin vaikuttaa tunnin kulkuun, mutta ryhmätunnin linjan päättää opettaja. Materiaalin etsiminen, sovittaminen ja tekeminen kullekin ryhmälle sopivaksi on useimmiten ryhmäopettajalle palkatonta kotityötä, yksilöoppilaille materiaali löytyy yleensä valmiina. Oman aikansa vaatii myös tilan järjestäminen, kopioiminen ja riittävä tiedottaminen. Moni opettaja väsyikin näihin "ylimääräisiin" työtehtäviin, vaikka vuosien mittaan esimerkiksi opetusmateriaalin kertyminen helpottaa tuntien suunnittelua.

Edellä mainitut asiat olen koonnut haastattelemalla muutamia kollegoita, lukemalla alan kirjallisuutta ja peilaamalla omaa kokemustani yksilö- ja ryhmäopettajana. Esittelen opinnäytetyöni luvussa 4 kaksi "casea". Case 1 käsittelee musiikin perusteiden 1.tason opettamista soitinkohtaisessa pienryhmässä ja case 2 työskentelyä aloittelijoiden orkesterin kanssa. Olen haastatellut kollegoitani eri oppilaitoksista saadakseni selville, mitkä asiat heitä kuormittavat ryhmäopetuksessa. Olen tutustunut ryhmäopetuksen käytäntöihin lukemalla kirjallisuutta, joka on tarkoitettu pääasiassa luokanopettajille. Kirjallisuudessa tutuksi tulleiden käytänteiden toimivuutta olen havainnoinut työskennellessäni työpaikkani sivutoimipisteissä alakouluilla. Lukemani perusteella olen pystynyt todistamaan käytännössä oppimiani asioita ja saamaan uusia ideoita ja näkökulmia omaan opettamiseeni.

Soiton ryhmäopetuksesta on tehty monia opinnäytetöitä, mutta soitonopettajan jaksamisen näkökulmasta sitä ei ole vielä käsitelty. Itse kiinnostuin aiheesta oman muuttuneen työnkuvani vuoksi. Olen ollut työpaikallani mukana kehittämässä soiton ryhmäopetuksen uusia muotoja. Uusien opetusmuotojen kehittäminen on vaatinut paljon työtä ja olemme kollegoideni kanssa työstäneet paljon niitä asioita, jotka vaikuttavat omaan jaksamiseemme. Soiton ryhmäopetuksen toteuttaminen on yksilöopetukseen verrattuna kuitenkin työläämpää, tästä syystä myös työnantajan olisi hyvä tiedostaa ryhmäopetuksen vaativuus huomioimalla se esimerkiksi palkkauksessa tai opetustuntimäärässä. Uskon, että tämän työn avulla ryhmäopettajat voivat löytää keinoja,

miten keventää omaa työtaakkaansa ja näkökulmia siihen, minkälaisiin asioihin voi ja kannattaa pyytää apua työnantajalta.

1.1 Työn taustatekijät

Tämän työn syntymiseen ovat vaikuttaneet monet tekijät. Musiikkioppilaitoskentällä käydään aktiivista keskustelua ryhmäopetuksen osuudesta soitonopiskelussa. Kaikissa musiikkioppilaitoksissa järjestetään ryhmäopetusta ainakin kamarimusiikin tai orkesterien muodossa. Monet opettajat pitävät ryhmätunteja omille oppilailleen omasta tahdostaan, mutta valitettavan paljon löytyy niitäkin opettajia, joille työnantaja on määrännyt ryhmäopetusta, vaikka opettaja ei ole motivoitunut ryhmäopetuksesta.

Soitonopettajien koulutuksessa ei ole välttämättä käsitelty ollenkaan ryhmäopetusta. Useimmat soitonopettajat kokevat ryhmätuntien pitämisen kuitenkin erittäin tärkeäksi ja haluavat siksi tarjota oppilailleen mahdollisuuden osallistua joko oman opettajan tai kollegan pitämille ryhmätunneille. Käymieni keskustelujen perusteella olen huomannut, että jos opettajalla ei ole sisäistä motivaatiota eikä riittävää koulutusta ryhmien opettamiseen, on ymmärrettävää, että ryhmäopetus koetaan haastavaksi ja stressaavaksi. Monet ryhmäopetusta antavat opettajat ovat todenneet, että ryhmäopetuksen kuormittavuus johtuu suurelta osin myös siitä, että ylimääräistä työtä ei huomioida mitenkään palkassa tai työn resursoinnissa. Useimmissa musiikkioppilaitoksissa ryhmäopetuksesta maksetaan sama palkka kuin yksilöopetuksesta, eikä opettajan tekemää muuta työtä huomioida mitenkään.

Olen ymmärtänytkin kollegoiden puheista, että monet opettajat opettavat mielellään ryhmiä, kehittävät omaa osaamistaan ja kokeilevat uusia opetustapoja, mutta väsyvät "palkattoman työn" määrään. Ryhmäopetuksen kuormittavuus ei siis aina johdu siitä, että opettajia ei kiinnosta ryhmäopetus vaan siitä, että ryhmäopetuksen vaatavuutta ei työnantajan puolelta huomioida riittävästi.

1.2 Mitä selvitän

Tässä opinnäytetyössä haluan selvittää niitä asioita, jotka auttavat opettajaa jaksamaan työssään ryhmäopettajana. Haluan tuoda esille asioita, joihin opettaja voi vaikuttaa itse

omilla työtavoillaan ja asioita joihin tarvitaan oppilaitoksen tukea ja resursseja. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena ei ole kouluttaa soiton ryhmäopettajia, vaan antaa apukeinoja, joiden avulla opettaja voi keventää omaa työtaakkaansa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena ei ole kouluttaa soiton ryhmäopettajia, vaan antaa apukeinoja, joiden avulla opettaja voi keventää omaa taakkaansa.

Menetelmät ja työtavat
(luku 1)

Opettajan ammattitaito ja ryhmänhallintataidot
(luku 2)

oppilaitoksen tuki ja opettajien yhteistyö
(luku2+3)

Ryhmäopetuksen muotoja
(luvut 3+5)

Ryhmäopetuksen haasteet opettajan kannalta
(luku 4)

Opettajan oma jaksaminen
(luku 6)

Kuva 1: työn aihepiirit

Käymissäni keskusteluissa on tullut ilmi, että monet opettajat kokevat ryhmäopettajan työhön kuuluvat muut työt niin psyykkisesti kuin fyysisestikin kuormittavaksi. Jotta opettajat jaksavat työssään, on tärkeää tiedostaa ne asiat, jotka erityisesti kuormittavat opettajaa. Riittävä ammattitaito ryhmän kanssa toimimiseen on hyvän ryhmäopetuksen lähtökohta, mutta sen jälkeen esiin nousevat fyysiset olosuhteet, opetukseen resursoitu aika, kollegiaalinen yhteistyö ja palkattoman muun työn määrä.

1.3 Opinnäytetyön työtavat ja menetelmät

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni olen käyttänyt seuraavanlaisia työtapoja:

1. Tausta-ajattelu, käsitteet ja työn teoriapohja perustuvat kirjallisuuteen, lehtiartikkeleihin ja ryhmäopetusta koskevissa koulutuksissa esiin nousseisiin aiheisiin. Nämä aiheet esittelen luvussa 1.3.1.
2. Haastattelun avulla olen kerännyt aineistoa opettajien näkemyksistä ja kehitysideoista, näistä kerrotaan luvussa 1.3.2.
3. Oman työn reflektointi kuuluu myös osana tämän opinnäytetyön tekemiseen. Opettajan kykyyn kasvaa ja uudistua sekä jossain määrin myös uudistaa on kiinnitetty runsaasti huomiota. Opettaja oman työnsä tutkijana korostaakin opettajan tutkivaa ja kysyvää asennetta omaan työhönsä. Opettaja oman työnsä tutkijana korostaa myös niin kutsutun hiljaisen tiedon näkyväksi tekemistä ja tieteellistämistä (Räsänen, 2002). Omia ajatuksiani kuvaan luvussa 1.3.3.

Tätä työtä tehdessäni olen tutustunut aihettani käsitteleviin opinnäytetöihin ja kirjallisuuteen. Ryhmäopetusta koskevia AMK- ja YAMK- töitä on aiheen ajankohtaisuuden vuoksi tehty paljon. Ryhmän hallintaan ja toimimiseen liittyvä problematiikka on soittimesta riippumatta sama. Instrumenttipedagogiikan puolella ryhmäopetuksen vahvuudet ja heikkoudet voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. Soiton ryhmäopetusta ei ole näissä töissä tutkittu opettajan työssä jaksamisen kannalta.

Työssäni peilaan kollegoiden haastattelujen ja kirjallisuuden avulla omaa kokemustani ja tietotaitoa ryhmäopettajana toimimisesta. Luvussa 2 pohdin miksi soiton ryhmäopetusta ylipäätään kannattaa järjestää sekä opettajan roolia erilaisissa ryhmissä. Luvussa 3 kerron ryhmäopetuksen resursoinnista eri oppilaitoksissa sekä työpaikkani Espoon musiikkiopiston ryhmäopetuksen resursoinnista ja erityisestä vaativuudesta. Ryhmäopetuksen haasteista ja uuden ryhmän kanssa toimimisesta kerrotaan luvussa 4. Luku 5 esittelee kaksi "casea", joista toinen käsittelee soitinkohtaista pienryhmäopetusta ja toinen toimintaa aloittelijoiden orkesterin kanssa. Luku 6 käsittelee opettajan fyysistä ja psyykkistä jaksamista ryhmäopettajana. Olen valinnut työhöni sellaisia näkökulmia, jotka ovat tulleet vastaan niin omassa opetustyössäni kuin kirjallisuudessa tai kollegoiden haastatteluissa. Olen saanut huomata, että monet pedagogit pohtivat ja päähkäilevät samanlaisten ongelmien kanssa.

1.3.1 Opinnäytetyöt, kirjallisuus, lehtiartikkelit ja koulutukset

Opinnäytetyöt

Ryhmäopetusta koskevista opinnäytetöistä valitsin työt, joissa tulee eniten esiin omaa työtäni käsitteleviä asioita ja ongelmia. Löysin valitsemistani töistä tietoa ja ajatuksia muun muassa materiaalin puuttumisen tuomiin ongelmiin, ryhmäopettajan ammattitaidon tärkeydestä sekä soiton ja musiikin perusteiden ryhmäopetuksen avulla integroimisen tuomiin hyötyihin. Palaan edellä mainittuihin asioihin luvussa 5. Tutustuin myös aiheitani koskeviin väitöskirjoihin, joiden avulla sain tietoa niin musiikkioppilaitosten orkesteri- ja ryhmätoiminnasta kuin opettajien työssä jaksamisesta. Edellä mainitsemiani näkökulmia käsittelem omassa työssäni luvuissa 2, 3 ja 5.

Marja Lydecken (2009) on käsitellyt opinnäytetyössään puupuhaltajien ryhmäsoittoa soittoharrastuksen alkutaipaleella. Hänen työssään korostetaan vasta-alkajille suunnatun materiaalin puute. Lydecken on sovittanut tuttuja lauluja puupuhallinkokoonpanoille. Sovituksissa myös säestysäänillä on pedagoginen funktionsa. Sopivien sovitusten puute on tuttua jousisoitinpedagogeillekin, monet pedagogit sovittavat jatkuvasti uutta materiaalia omille oppilailleen. Sovitustyö on yksi ryhmäopettajan työhön liittyvä "ylimääräinen" ja valitettavan usein palkaton työtehtävä.

Santtu Vihunen (2010) puolestaan tutkii työssään rumpujensoiton ryhmäopetuksen haasteita ja mahdollisuuksia. Vihusen opinnäytetyö on toiminnallinen tapaustutkimus, joka käsittelee pääosin hänen omaa työtään ja kokemuksiaan rumpujensoiton opettajana. Tässä työssä ryhmäopetusta käsitellään ainoana opetusmuotona, Vihusen ryhmätunneilla käyvät oppilaat eivät siis käy ollenkaan yksityistunneilla. Työssä korostetaan opettajan ammattitaidon tärkeyttä ja avoimuutta kokeilla erilaisia työtapoja.

Jousisoittajien ja erityisesti viulunsoittajien ryhmäopetuksesta on opinnäytetyön tehnyt Erja Kaisla (2010). Hän on selvittänyt, miten opiskelijan matka musiikkileikkikoulusta musiikin perusteisiin kulkee kolmessa eri musiikkioppilaitoksessa. Tässä opinnäytetyössä Kaisla on havainnut, että oppilaitokset pyrkivät aktiivisesti järjestämään oppilailleen instrumenttiopetuksen rinnalle erilaisia ryhmiä, kuten musiikkivalmennusta, kuoroja ja rytmiseikkaryhmiä. Hän kuvaa myös kokeiluaan yhdistää viulunsoitto ja musiikin perusteet.

Kaislan työssä tulee erittäin hyvin esille ryhmän sosiaalinen merkitys lapselle, mikä on oppilaitoksille myös tärkeä peruste järjestää ryhmiä eri-ikäisille oppilaille.

Olli Vartiainen (2009) on väitöskirjassaan *“Erään tunteiden kertomukset”* tutkinut oppilasorkesterin johtamista ja orkesteritoiminnan kehittämistä musiikkioppilaitoksissa. Tässä tutkimuksessa kuvataan tarkasti oppilasorkesterin johtajan työtä, johon kuuluu orkesterin harjoittamisen lisäksi paljon muuta työtä ja organisoimista. Vartiainen on tehnyt myös laajan kaksiosaisen kyselyn musiikkioppilaitosten rehtoreille ja orkesterinjohtajille. Tämän kyselyn tulokset ovat antaneet minulle tietoa siitä, miten ryhmäopetusta järjestetään eri oppilaitoksissa. Vartiainen kyselyistä selvisi myös se, että opettajat järjestävät ryhmäopetusta paljon yksityistuntien ohella. Periodiluonteisiin ryhmätunteihin ei välttämättä ole resursoitu erillistä aikaa, koska tunnit otetaan yksityistunneista. On myös vaikea tietää, kuinka paljon opettajat tekevät näiden periodien aikana sellaista työtä, mistä he eivät saa korvausta.

Mikä tekee opettajasta selviytyjän? on Ismo Ahon (2011) väitöskirjan nimi. Aho pohtii, mikä saa opettajan selviytymään muuttuvan työnkuvan ja monenlaisten paineiden ja vaatimusten kanssa. Ahon mukaan menestyvän opettajan selviytymiseen vaikuttavia tärkeimpiä tekijöitä ovat halu itsensä kehittämiseen, persoonalliset ominaisuudet, holistinen elämäntarkastus ja mahdollisuus keskustella työhönsä liittyvistä asioista. Ahon mainitsemat tekijät vaikuttavat myös soiton ryhmäopettajan selviytymiseen ja jaksamiseen. Instrumenttiopettajat toimivat ryhmäopettajina ilman varsinaista koulutusta ryhmäopetuksesta. Selviytyäkseen työssään soiton ryhmäopettajan on siis oltava halukas kehittämään itseään joko opiskelemalla itsenäisesti tai osallistumalla aiheita käsitteleviin koulutuksiin. Riittävän ammattitaidon lisäksi opettajan persoonalla on suuri vaikutus ryhmään, opettaja luo oppilailleen turvallisen ilmapiirin oppia ja nauttia musisoimisesta. Lisäksi opettajien välinen kollegiaalinen yhteistyö auttaa ryhmäopettajaa jaksamaan ja jakamaan vastuuta. Edellä kuvattuihin asioihin palaan luvuissa 2.1, 2.3 ja 6.

Olli Luukkainen (2004) on väitellyt aiheesta *“Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä”*. Luukkaisen väitöskirja on julkaistu vuonna 2004 ja sen päätehtävänä on ollut rakentaa kuva opettajuudesta vuonna 2010. Hän on tutkinut mitä haasteita opettajuuden muutos tuo opettajien perus- ja täydennyskoulutukselle. Luukkaisen tavoitteena on ollut

nostaa esille keskeisiä opettajan työhön liittyviä muutostarpeita ja rakentaa niiden pohjalta teoriaa uudesta opettajuudesta. Väitöskirjassaan Luukkainen on käsitellyt myös niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat opettajan työssäjaksamiseen. Luukkaisen mukaan työn hallinnan tunne rakentuu monista osatekijöistä, joista esimerkkejä ovat "sisällön hallinta, pedagogiset ja didaktiset taidot, asiantuntijatuen määrä ja laatu, oppilaitoksen johdon suhtautuminen työhön ja niin edelleen". Luukkainen kirjoittaa myös, että "työn arvostus ilmenee palkkauksen lisäksi mm. välineistön ja oppilaitosrakennuksen kuntona, täydennyskoulutuksena jne., mutta ennen kaikkea oppilaitten/ opiskelijoiden suhtautumisena, vanhempien suhtautumisena ja julkisina kannanottoina". Luukkainen jatkaa, että "Opettaja tulkitsee työnkuvansa myös työehtoihin liittyvien sopimusten kautta. Tämän vuoksi on ongelmallista, jos esimerkiksi palkkausta koskevat neuvottelut eivät ota huomioon muuttuvaa opettajan työnkuvaa". Olli Luukkaisen väitöskirjassa esille tulevat tekijät pätevät myös musiikkioppilaitoksen opettajiin ja heidän työnkuvaansa. Edellä mainitut tekijät nousevat esille myös tässä opinnäytetyössäni.

Muu kirjallisuus

Viime vuosina on julkaistu paljon kirjallisuutta ryhmäopettamisesta ja ryhmän kanssa toimimisesta. Valitsin tähän työhön kirjoja, joista sain mahdollisimman paljon käytännön apuja niin ryhmän kanssa toimimiseen kuin toimivan ryhmän luomiseen. Opettajille tutusta riittämättömyudentunteesta kertova kirja (Riittävän hyvä opettaja), antoi ajatuksia miten opettaja saa uskoa ja luottaa olevansa riittävän hyvä opettaja. Olen lukenut myös lasten sosiaalisten taitojen kehittämisestä ja kehittymisestä.

Opettajan ryhmänhallintataitoihin olen tutustunut muun muassa Timo Saloviidan (2008) *Työrauha luokkaan* -kirjan avulla. Saloviita antaa kirjassaan käytännön esimerkkejä työrauhan saavuttamiseksi. Hän laittaa myös opettajan miettimään omia toimintatapojaan luokan edessä. Saloviita muistuttaa opettajan ensisijaisesta tehtävästä toimia kasvattajana. Opettaja voi omalla olemuksellaan ja työskentelytavoillaan välittää oppilaisiin niin positiivisia kuin negatiivisiakin asioita. Tämän kirjan vinkit toimivat varmasti myös soiton ryhmäopetuksessa.

Yhteistoiminnalliseen oppimiseen olen perehtynyt niin ikään Timo Saloviidan (2006) kirjan *Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus* kautta. Tässä kirjassa kuvataan

oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen perustuvaa yhteistoiminnallista oppimista. Kirjassa on paljon esimerkkejä niin pareittain kuin pienryhmissäkin tehtävistä harjoitteista. Näitä esimerkkejä voi soveltaa loistavasti myös soiton ryhmäopetuksessa erityisesti tiedollisia asioita opeteltaessa.

Ryhmä liikkeelle -kirjan (Kataja & Jaakkola & Liukkonen, 2011) alkuosassa käsitellään ryhmän ohjaamisen perusteita ja ryhmän käyttäytymistä ja kehittymistä. Tämän kirjan tietopaketti kuvaa lyhyehkösti, mutta selkeästi ryhmätoiminnan perusasioita. Ryhmä liikkeelle -kirja esittelee myös erilaisia ryhmäytymistä edistäviä leikkejä ja harjoituksia.

Liisa Keltikangas-Järvinen kirjoittaa kirjassaan *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot* (2010) siitä, miten nyky-yhteiskunnassa arvostetaan sosiaalisuutta ja sosiaalisia taitoja. Hän kuvaa myös sitä, miten sosiaalisia taitoja voidaan opetella ja miten ne eroavat sosiaalisuudesta. Kirja antaa vinkkejä terveen kanssakäymisen kehittymiselle.

Riittävän hyvä opettaja on Katariina Stenbergin (2010) kirja opettajille. Tässä kirjassa käsitellään niitä teemoja, jotka kirjoittaja on todennut keskeisiksi omaan jaksamiseen liittyviksi tekijöiksi. Siinä pohditaan opettajien usein kokemaa riittämättömyyden tunnetta ja sitä, miten opettaja voisi keskittyä olennaiseen ja kokea riittävänsä. Kirja koostuu esseistä, jotka herättävät paljon ajatuksia ja kannustavat uskomaan itseensä. Tämä teos sopii kaikille opettajille.

Lehtiartikkelit

Opettajien jaksaminen työssä on vahvasti esillä myös lehdissä. Olen kerännyt opinnäytetyöni lähdemateriaaliksi Opettaja-lehden artikkeleita työtäni koskevista aiheista. Artikkelien joukosta on löytynyt mielenkiintoisia näkökulmia niin lääketieteen tohtori Jari Sinkkoselta, erityispedagogiikan professori Timo Saloviidalta kuin psykologi Pirkko Lahdelta sekä ajatuksia opettajien työnohjauksen tärkeydestä.

Koulutukset

Lisäksi olen osallistunut työnantajani järjestämään viiden eri musiikkioppilaitoksen yhteiseen Osaava-koulutukseen, missä on käsitelty ryhmäopetusta. Osaava-koulutuksen kouluttajina ovat olleet psykoterapeutti Essi Juvakka, musiikin tohtori Kristiina Junntu,

sellonsoitonopettaja Anja Maja, viulunsoitonopettaja Airi Koivukoski, musiikin tohtori Olli Vartiainen ja musiikin perusteiden opettaja ja junioreiden jääkiekkovalmentaja Juha "Junnu" Kataja. Olen myös osallistunut pääkaupunkiseudun musiikkioppilaitosten opettajille järjestettyyn Kippari-koulutukseen, jonka kouluttajina puolestaan on ollut Olli Vartiainen, Ilkka Mäkitalo ja Peter Etrup Larsen.

Näistä koulutuksista olen saanut ideoita muun muassa ryhmän kanssa toimimiseen ja ryhmähengen luomiseen. Koulutuksissa on puhuttu myös avoimesti minkälaiset asiat opettajat kokevat ryhmäopetuksessa haastaviksi. Näistä koulutuksista olen saanut uusia näkökulmia myös opinnäytetyötäni varten. Koulutuksissa käsiteltiin useaan kertaan yksilön huomioimisesta ryhmässä. Opettajia muistutettiin, että ryhmän jäsenet täytyy huomioida aina myös yksilöinä. Kun oppilas tuntee olevansa tärkeä osa ryhmää, hän sitoutuu toimintaan huomattavasti paremmin. Tähän asiaan olen itse pyrkinyt kiinnittämään huomiota omien ryhmieni kanssa.

Kippari-koulutuksessa harjoiteltiin ja kehitettiin opettajan kehon kielen käyttöä. Opettaja antaa viestejä oppilailleen omalla kehollaan ainakin yhtä paljon kuin puheellaan. Opettajan on siis hyvä kiinnittää huomiota koko olemukseensa, päästä varpaisiin ja ilmeistä äänensävyihin. Keskittyessään opettamaan, on vaikea kontrolloida omia manereitaan, siksi tällaiset koulutukset antavat erinomaisen tilaisuuden miettiä näitä asioita.

1.3.2 Haastattelut

Opinnäytetyötäni varten tein ryhmäopetusta koskevan teemahaastattelun. Ennen kysymysten laadintaa keskustelin vapaasti eri musiikkioppilaitoksissa työskentelevien soiton ryhmäopetusta antavien opettajien kanssa. Keskusteluissa eri opettajien kanssa tuli esille samankaltaisia asioita. Usein esille nousseiden teemojen pohjalta laadin haastatteluni kysymysrungon.

Haastateltavat opettajat valitsin pääkaupunkiseudulla työskentelevistä musiikkioppilaitoksista. Haastatteluihin osallistui osittain samoja opettajia kuin vapaisiin keskusteluihin. Jos olisin valinnut opettajia myös ulkopaikkakunnilta, olisi suurimmiksi haasteiksi voinut nousta esimerkiksi opetuspaikkojen väliset välimatkat. Tässä työssä

haluan kuitenkin keskittyä sellaisiin haasteisiin, joita syntyy opetuspaikan sijainnista huolimatta. Kaikki haastateltavat ovat ensisijaisesti soitonopettajia, eikä heillä siis ole varsinaista koulutusta ryhmäopettamisesta.

Kysymykset lähetin valitsemilleni seitsemälle opettajalle sähköpostitse tammikuussa 2011. Osa vastauksista tuli heti, mutta osalle lähetin kysymykset uudestaan. Lopulta sain vastaukset viideltä opettajalta helmikuun 2011 puoleen väliin mennessä. Jotta haastatellut opettajat säilyttävät anonymiteetin, vastauksia siteeratessani nimitän heitä nimillä Opettaja 1, Opettaja 2, Opettaja 3, Opettaja 4 ja Opettaja 5.

Haastattelukysymykseni olivat:

1. Minkälaisia ryhmiä opetat (Oppilaiden lukumäärä/ ikä/ soitinjakauma)?
2. Opetatko ryhmiä omasta tahdosta vai työnantajan pyynnöstä?
3. Miksi pidät ryhmäopetusta tärkeänä opetusmuotona?
4. Mitkä asiat kuormittavat sinua eniten ryhmäopettajana?
5. Kuinka paljon enemmän käytät aikaa ryhmätuntien kuin yksityistuntien suunnitteluun?
6. Kuinka paljon aikaa kuluu luokan järjestämiseen? Järjestätkö luokan itse vai saatko apua esim. vahtimestarilta?
7. Onko opetusaika suhteessa oppilasmäärään sopivan pitkä?
8. Maksetaanko sinulle "muista töistä" (kuten luokan järjestämisestä tai kirjeiden kirjoituksesta)?
9. Oletko tyytyväinen oppilaitoksesi tarjoamiin resursseihin ryhmäopetuksen järjestämisessä?
10. Miten oppilaitos auttaa tai voisi auttaa sinua jaksamaan ryhmäopettajana?

Koska haastatteleman opettajat olivat kaikki instrumenttiopettajia, halusin selvittää mitkä tekijät ovat ajaneet heidät soiton ryhmäopettajiksi.

Haastateltaviltani tiedustelin, minkä kokoisia ryhmiä he opettavat. Ryhmän koko vaikuttaa paljon siihen, minkälaiset asiat opettajaa eniten kuormittavat. Lisäksi kyselin tuntien järjestämiseen ja suunnitteluun kuluva ajasta sekä niiden korvaamisesta. Olen itse opettanut ryhmiä aina omasta tahdosta, työnantajan suosiollisella kannustuksella. Halusin tietää, minkä takia kyselyyn osallistuneet opettajat pitävät ryhmätunteja.

Minkälaisia ryhmiä	pieniä orkestereita	pienryhmiä	pienryhmät ja orkesteri	orkesteri	muskarit, viuluryhmät, yhteismusisointi
opettajan motivaatio ryhmäopetukseen	aloittanut pakkoilanteessa	motivoitunut, opettaa ryhmiä myös työnantajan pyynnöstä	motivoitunut, opettaa ryhmiä myös työnantajan pyynnöstä	opettaa ryhmiä omasta tahdosta	motivoitunut, opettaa ryhmiä myös työnantajan pyynnöstä
miksi ryhmäopetus on tärkeää	innostaa, kannustaa, löytyy kavereita	mm. vertaistuki ja positiivinen ryhmäpaine	motivoi, kannustaa, tekee harrastuksesta yhteisöllisen	mm. sosiaalisuus ja harmoniatajun kehittäminen	ryhmä on tärkeä oppimisen kannalta
kuormittavat tekijät	tilaongelmat, perheiden passiivisuus, sovittaminen	suunnittelu, epämotivoituneet lapset	suunnittelu, ryhmän hallinta kauden alussa	ohjelmiston valmistaminen, tiedottaminen	epämotivoituneet lapset
suunnitteluun käytetty aika	liian pitkä...	kaksi kertaa enemmän kuin yksityisopetukseen	moninkertaisesti yksityistunteihin verrattuna	n. 1 h/ viikko	tuplasti verrattuna yksilöopetukseen
luokan järjestämiseen käytetty aika	järjestää luokan itse	n. 15 min	ei kauaa, oppilaat auttavat	n. 20 min/ opetuskerta	30 min/ opetuspiste
opetusaika suhteessa oppilasmäärään	aivan liian lyhyt	sopiva	sopiva	liian lyhyt	hieman liian lyhyt
muiden töiden korvaaminen	ei korvata	ei korvata	orkesterista maksetaan 15 min suunnittelukorvaus	ei korvata	muskariluokan järjestämisestä "vahtimestarillisä", ei muuta
oppilaitoksen tarjoamat resurssit	ei ole tyytyväinen	melko tyytyväinen, opetusaika voisi olla pidempi	toivoo suunnittelukorvausta kaikkiin ryhmiin	toivoo parempia tiloja ja parannusta oppilaitoksen sisäiseen tiedottamiseen	toivoo lisää opetusaikaa, korvausta muihin töihin
toiveita työnantajalle	apuopettaja käyttöön, apua konserttien järjestämiseen	tärkeintä on, ettei opettajaa pakoteta ryhmäopettajaksi	toivoo, että työn vaativuus huomioitaisiin palkkauksessa	apua tiedottamiseen, järjestämällä aikaa kollegiaaliseen yhteistyöhön, resursseja materiaalihankintoihin	työn vaativuuden huomiointi palkkauksessa tai huojennus opetusvelvollisuudessa
	Opettaja 1	Opettaja 2	Opettaja 3	Opettaja 4	Opettaja 5

Taulukko 1: kooste haastatteluista

Ryhmäopettajana olen itse kokenut kuormittavimmaksi ja epämiellyttävimmäksi tehtäväksi luokan järjestämisen ennen tuntia ja sen jälkeen. Materiaalin valmistaminen on itselleni mielekästä, kun siihen on varattu tarpeeksi aikaa. Useimmiten aikaa on kuitenkin liian vähän ja kiire aiheuttaa turhaa stressiä. Olen tyytyväinen työnantajani tarjoamiin tuntien pituuksiin, mutta toivoisin että suunnittelutyöhön ja "roudaamiseen" käytettävä aika huomioitaisiin palkassa tai tuntikiintiössä. Olen itse miettinyt ja kehittänyt tapoja, joilla pystyn keventämään omaa taakkaani esimerkiksi luokan järjestämisessä. Haastattelujen avulla halusin selvittää, kuormittuvatko kollegani samoista asioista ja mitkä muut tehtävät vaativat ylimääräistä energiaa. Oli ilo huomata, että haastatelluista opettajista myös se, joka opetti ryhmiä alun perin työnantajan pyynnöstä, on jatkanut ryhmäopetusta omasta tahdostaan. Halusin saada tietää, huomioidaanko muissa musiikkioppilaitoksissa opettajien muiden töiden määrää palkkauksessa tai opetusvelvollisuudessa. Pyysin haastateltaviltani myös kehitysideoita, miten oppilaitos voisi auttaa ryhmäopettajaa jaksamaan.

Vastauksissa tuli esille niitä asioita, joita olin kuullut jo vapaisissa keskusteluissa sekä asioita, joihin en ollut kohdannut. Lisäksi sain tarkempaa tietoa haastatteluihin osallistuneiden oppilaitosten ryhmäopetusjärjestelyistä. Kaikki ryhmäopetusta antavat opettajat olivat yksimielisesti sitä mieltä, että ryhmäopetusta ei tulisi rinnastaa suoraan yksilöopetukseen vaan työn vaativuus ja muun työn määrä pitäisi huomioida jollakin tavalla.

1.3.3 Oman työn reflektointi

Yksi opinnäytetyöni menetelmistä on ollut oman opetustyöni reflektointi. Lukiessani kirjallisuutta, käydessäni koulutuksissa ja tehdessäni haastatteluja olen jatkuvasti peilannut kollegoiden ajatuksia omaan työhöni. Olen myös pyrkinyt etsimään omista metodeistani kohtia, jotka toimivat erityisen hyvin ja tapoja, joita pitäisi kehittää. Olen myös miettinyt mitkä asiat minua kuormittavat erityisesti ja miten saisin niihin apua.

Ilokseni olen voinut todeta, että olen pystynyt vaikuttamaan positiivisesti moniin asioihin kehittäessäni omia työtapojani. Olen esimerkiksi oppinut pyytämään apua luokan järjestämiseen vahtimestarilta, silloin kun vahtimestari on käytettävissä. Luokan

järjestämisessä ja siivoamisessa hyödynnän myös oppilaita aina kun se on mahdollista. Lisäksi olen avoimen keskustelun kautta saanut apua kollegoilta ja työnantajalta. Olemme alkaneet suunnitella suuremmat kokonaisuudet yhdessä kollegoiden kanssa ja koonneet samalla uutta opetusmateriaalia. Pyrimme tekemään materiaalit niin, että niitä voi käyttää useamman ryhmän kanssa. Työnantaja on maksanut meille palkkaa suunnittelukokouksista ja mahdollistanut vahtimestarin käytön niin luokan järjestämisessä kuin esimerkiksi kopioiden tekemisessä. Vaikka olen pystynyt vaikuttamaan omaan jaksamiseeni, olen silti sitä mieltä, että ryhmäopetus on monin verroin kuormittavampaa kuin yksilöopetus.

2 RYHMÄOPETUS OPETTAJAN KANNALTA

Olen henkilökohtaisesti sitä mieltä, että ryhmäopetus kuuluu aina osana soitonopetukseen vaikka se ei voikaan kokonaan korvata yksilöopetusta. Saman asian puolesta ovat puhuneet monet pedagogit, kuten viulunsoitonopettaja Airi Koivukoski (Julkaisematon luento, Espoo 28.9.2010). Lapsille ryhmä on luonnollinen oppimisympäristö, viettäväthän he päivittäin useita tunteja koululuokassa oman tutun luokan kanssa. Motivaation säilyminen soittoharrastuksessa on lähes kaikilla soittajilla joskus koetuksella, eikä opettaja yksin pysty välttämättä sitä ylläpitämään. Näissä tilanteissa soittokaverit ovat ehdottoman tärkeä apu. Kaverukset haluavat soittaa samoja kappaleita, jolloin tervehenkinen kilpailu vie heitä aktiivisesti eteenpäin. Yhdessä soittamisen ilo ja onnistumisen elämykset tiivistävät ryhmää ja he haluavat oppia lisää. Ryhmän yhteiset säännöt ja rutiinit luovat turvallisuudentunnetta ja vahvistavat "me-henkeä". Hyvin toimiva ryhmä ruokkii niin yksilön kuin koko yhteisönkin motivaatiota ja musisoinnin riemua.

Tekemissäni haastatteluissa tuli esille näkökulmia, jotka puhuvat ryhmäopetuksen tärkeyden puolesta. Opettaja 4 sanoi, että jousisoittajat eivät pysty yksityistunneilla soittamaan harmonioita ja siksi niiden ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Ryhmässä oppilaat saavat olla mukana harmoniapohjien muodostamisessa ja pääsevät näin eri tavalla kosketuksiin erilaisten harmonioiden kanssa. Samoja asioita voidaan opetella puhaltajien ryhmissä. Opettaja 4 jatkaa vielä, että ryhmä saattaa yltää tasokkaampaan lopputulokseen kuin mitä osa soittajista pystyisi koskaan saavuttamaan. Heikommat soittajat saavat tukea vahvemmilta soittajilta ja vahvat soittajat saavat toimia esimerkkinä heikommille. Samasta

asiasta kirjoittaa myös Opettaja 3, joka muistuttaa että parhaimmillaan ryhmä on enemmän kuin osiensa summa. Opettaja 2 korostaa myös sitä, miten ryhmä tukee myös lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittymistä ja motivoi soittoharrastuksen jatkamiseen. Opettaja 5 pitää vertaistukea yhtenä tärkeimmistä ryhmäopetuksen hyödyistä, lapsi voi helposti samaistua ryhmäkavereihin ja ryhmä tukee sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittymistä. Opettaja 1 pitää ryhmää yksilön "innostajana ja kannustajana", motivoinnin peruspilarina.

Tutussa ryhmässä oppilaat voivat toimia toistensa vertaistukena. He pystyvät jopa neuvomaan toisiaan sellaisissa asioissa, mihin opettajan sanat eivät riitä; heillä on oma maailmansa, mihin me aikuiset emme aina ylety. Useimmille opettajille on tullut vastaan tilanteita, joissa huomaa että toinen oppilas selvittää soittokaverilleen vaikean asian muutamalla sanalla, vaikka opettaja itse on vääntänyt samaa asiaa rautalangasta moneen kertaan ja vaikka millä tavoilla.

Ryhmätunneilla tehdään myös pääasiassa sitä, mitä jo osataan kun yksityistunneilla keskitytään siihen mitä ei vielä hallita (Kristiina Junttu, julkaisematon luento 28.09.2010). Jos opettaja rakentaa opetuksensa käyttäen lähtökohtana tätä positiivista ajatusta, opettaja voi käyttää näkökulmaa myös motivointikeinona.

Uskoisin, että kaikki instrumenttiopettajat allekirjoittavat sen tosiasian, että soittimen "kesyttäminen" vaatii pitkäjänteistä työtä niin oppilaan kuin opettajankin puolelta. Erityisesti soittoharrastuksen alkuvaiheessa muun muassa soittoasentojen opettelu ja korvan herättely vie paljon aikaa. Ryhmätunnilla opettajan täytyy jakaa huomio monen oppilaan kesken, joten aika ei yksinkertaisesti riitä soittoasentojen muovailemiseen yhtä tehokkaasti kuin yksilötunneilla. Oppilaan on myös tärkeä oppia kuuntelemaan omaa soittoaan ja korjaamaan intonaatiota, ryhmässä oppilas saa tukea toisilta soittajilta, mutta oman soittopuhtauden korjausrefleksi ei lähde kehittymään samalla tavalla kuin yksilöopetuksessa. Yksityistunteja tarvitaan siis erityisesti soittoasentojen muovaamiseen, korvan kehittämiseen ja kokonaisvaltaisen laadukkaan kehityksen takaamiseksi. Kun opettaja muistuttaa ryhmätunneilla soittoasentoja ja intonaatiosta, oppilaat puolestaan saavat nähdä, että muutkin soittajat harjoittelevat näitä asioita.

Musiikkioppilaitokset joutuvat nykyään kilpailemaan oppilaidensa ajasta ja sitoutumisesta harrastukseen. Useilla lapsilla on soittoharrastuksen lisäksi muita harrastuksia, jotka vievät osansa lapsen vapaa-ajasta. Ainakin Espoon musiikkiopiston oppilaiden kohdalla on huomattu, että orkestereihin ja kamarimusiikkiin osallistuvien oppilaiden opintoaika on pidempi kuin niiden oppilaiden opintoaika, jotka eivät ole osallistuneet yhteismusisointiin. Sosiaalinen verkostoituminen musiikkiopistossa saa usein oppilaat sitoutumaan harrastukseen paremmin ja pitää heidät soittoharrastuksen parissa pidempään.

Kysyin haastattelemiltani opettajilta heidän motiiviaan opettaa ryhmiä. Mielestäni yksi tärkeimmistä ryhmäopettajan jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä on se, että opettaja opettaa ryhmiä omasta tahdostaan. Valitettavasti osa opettajista on joutunut aloittamaan työnsä ryhmäopettajana työnantajan vaatimuksesta. Jos opettajalla ei ole sisäistä motivaatiota eikä riittävää koulutusta opettaa ryhmiä, voi opetuksen taso ja siitä saatu hyöty olla heikkoa. Epäonnistunut kokemus ryhmässä on lamaannuttava kokemus niin opettajalle kuin oppilallekin. Jos opettajalla ei ole välineitä saada ryhmää toimimaan, oppilaatkaan eivät saa ryhmästä irti sitä hyötyä, mitä heidän kuuluisi saada. Mielestäni olisi tärkeää, että työnantaja tarjoaisi ainakin mahdollisuuden osallistua ryhmäopetusta koskevaan koulutukseen, jos kokemattomalta opettajalta edellytetään ryhmien opetusta. Haastateltujen opettajien joukosta löytyi yksi tapaus, joka aikanaan aloitti ryhmäopettamisen työnantajan käskystä, mutta jatkaa sitä nyt omasta tahdostaan. Hän on kehittänyt itseään aktiivisesti ryhmäopettajana ja näin saanut itselleen tarpeellista tietotaitoa ryhmän kanssa toimimisesta.

2.1 Erilaiset ryhmät ja opettajan rooli

Kun puhutaan ryhmästä, on tärkeä tietää kuinka minkä kokoisesta porukasta on kysymys. Esimerkiksi luokanopettajille normaali ryhmäkoko on keskimäärin 20 oppilasta, pienryhmästä puhutaan jos oppilaita on alle 15. Soitonopettajien käsitys pienryhmästä on pariopetuksesta kymmeneen hankeen. Suurissa ryhmissä on soitonopettajan mittapuun mukaan yli kymmenen soittajaa. Opettajan rooli ryhmän edessä vaihtelee myös ryhmän koon ja toimintatarkoituksen mukaan.

Pienin mahdollinen ryhmä on kaksi henkilöä, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa

kanssa. Suurinta mahdollista ryhmää on mahdoton määrittää. Ryhmän määritelmään kuuluu, että ryhmän yksilöt ovat tietoisia jäsenyydestään ja siitä miten yksilön oma toiminta liittyy ryhmän yhteisen tavoitteen saavuttamiseen (Kataja & Jaakkola & Liukkonen 2011, 15). Soiton ryhmäopetuksessa käytetään kaiken kokoisia ryhmiä pariopetuksesta sadan hengen orkestereihin. Alle kymmenen hengen ryhmiä kutsun pienryhmiksi ja tätä suurempia ryhmiä voidaan nimittää orkestereiksi. Pienryhmässä kaikilla ryhmän jäsenillä on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Orkestereissa tai yleisesti kutsutuissa suurryhmissä vuorovaikutus kaikkien jäsenten välillä on harvoin mahdollista. Ryhmän koosta riippuu, miten ryhmänohjaaja voi ryhmän kanssa toimia. Pienryhmien kanssa toimiminen voi olla usein yhteistoiminnallista, kun taas suurien oppilasorkestereiden kanssa toiminta on enemmän opettajajohtoista.

Haastattelemani opettajat opettavat sekä pienryhmiä että orkestereita. Opettaja 1 johtaa kahta orkesteria. Molemmissa orkestereissa on 14 jousisoittajaa, ryhmät on jaettu iän mukaan; 6-9-vuotiaat ja 9-12-vuotiaat. Opettaja 2 puolestaan opettaa huilistien pienryhmiä, joissa soittajia on kahdesta neljään. Opettaja 3 opettaa puhaltajien pienryhmiä, toisessa ryhmässä hänellä on viisi saman soittimen soittajaa. Toinen ryhmä on seitsemän lapsen pieni "orkesteri", jossa on neljän eri soittimen soittajaa. Opettaja 4 johtaa yhtä jousiorkesteria, jossa on 12-18-vuotiaita soittajia 11. Hän ohjaa myös viulistien pienryhmiä, joissa soittajia on enintään yhdeksän. Opettaja 5:n toimenkuvaan kuuluu viulistien pienryhmät, yhdessä ryhmässä oppilaita on 4-8. Haastattelemistani opettajista kaikilla viidellä on instrumenttiopettajan koulutus, tämän lisäksi yhdellä opettajalla on musiikkileikkikoulunopettajan pätevyys.

Tätä opinnäytetyötä varten tekemieni haastattelujen sekä kollegoideni kanssa käymieni keskustelujen perusteella selvisi, ettei monellakaan instrumenttiopettajalla ole kokemusta eikä koulutusta ryhmän ohjaamisesta. Soitonopintoja aloittelevien oppilaiden ryhmät ovat useimmiten pienryhmiä, vasta-alkajien orkestereissa soittajia on kymmenestä kolmeen kymmeneen. Kun opettaja ryhtyy ensimmäistä kertaa ryhmäopettajaksi, voi olla helpompi tutustua ensin pienryhmien kanssa toimimiseen. Jokainen opettaja joutuu etsimään omaa tapaa kommunikoida ja toimia ryhmän kanssa. Opettajan identiteetti ja tapa toimia opetustilanteessa rakentuu opettajan persoonan ympärille. On siis selvää, että jokaisen opettajan on tehtävä töitä löytääkseen tavan toimia ryhmän kanssa, valmista ratkaisua

saada ryhmä kuin ryhmä toimimaan ei löydy kirjoista. "Opettaja hankkii kunnioituksensa persoonallaan, ei säännöillä" sanoo psykologi Pirkko Lahti haastattelussaan (Ojala 2011, 26-28). Opettajan persoonalla on ammattitaidon lisäksi ratkaiseva merkitys turvallisen ilmapiirin luomisessa. Opettajan suuhun ei voi syöttää valmiita sanoja, vaan olemalla oma itsensä ja seisomalla toimintansa takana on hyvä mahdollisuus voittaa oppilaidensa luottamus. Pienikokoisten ryhmien kanssa opettaja pystyy aluksi helpommin kehittämään omia ja ryhmän sisäisiä kommunikointitaitoja kuin toimiessaan suuren ryhmän kanssa.

Kun opettaja siirtyy yksityisopettajan roolista ryhmäopettajaksi, täytyy hänen muokata omaa ammatillista identiteettiään. Katariina Stenbergin (Stenberg 2011, 27) mukaan "opettajan ammatillisen identiteetin ytimenä voidaan pitää opettajan henkilökohtaista käyttöteoriaa eli sitä ammatillista viitekehystä, joka opettajan opetustyötä ohjaa." Kun opettajan toimintaympäristö muuttuu, joutuu hän kehittämään omaa käyttöteoriaansa. Kun opettajalla on luokassa oppilaita enemmän kuin yksi, henkilöiden välisten kontaktien määrä moninkertaistuu. Ryhmäopetukseen tottumaton opettaja saattaa esimerkiksi kokea itsensä tylyksi joutuessaan keskeyttämään oppilaiden keskustelut. Opettaja joutuu myös miettimään kysymysten asettelua niin, että saa oppilailta riittävän lyhyitä vastauksia, jotta aika riittää kaikkien oppilaiden kuuntelemiseen. Ryhmäopettajan voi joutua muuttamaan tai ainakin kehittämään omaa ammatillista identiteettiään ja toimintatapojaan niin, että hän voi olla tyytyväinen omaan toimintaansa opettajana.

2.1.1 Opettaja auktoriteettina

Ryhmän edessä opettajan täytyy tarvittaessa osata olla riittävän vahva auktoriteetti, joka osoittaa toiminnan suunnan. Erytispedagogiikan professori Timo Saloviita sanoo, että opettajan auktoriteetin voi jakaa kolmeen osaan: asiantuntija-auktoriteettiin, perinteisiin muodostuvaan auktoriteettiin ja karismaattiseen auktoriteettiin. Mikään konsti ei toimi yksin, vaan opettaja tarvitsee kaikkia kolmea (Kinnunen 2011, 36-39). Asiantuntija-auktoriteetti on hyvän opetuksen perusta. Kun opettaja vakuuttaa ammattitaidollaan ja hyvällä opetuksen laadulla, syntyy oppilaiden ja opettajan välille "sanaton sopimus": jonka mukaan oppilaat noudattavat opettajan ohjeita kun opettaja antaa heille hyvää opetusta. On siis tärkeää, että ryhmäopetusta aloitteleva opettaja hankkii myös tietoa ryhmän kanssa toimimisesta ja ryhmäilmioistä oman instrumentinhallinnan lisäksi. Perinteisiin

perustuva auktoriteetti nojaa puolestaan kotona opittuun roolimalliin siitä, miten koulun tai musiikkioppilaitoksen oppitunnilla käyttäytyään. Lisää sääntöjä opetellaan opettajan johdolla. Arvovallan kolmas ja Saloviidankin mielestä tehokkain muoto on karismaattinen auktoriteetti (Kinnunen 2011, 36-39). Kun opettaja luo oppilaisiin hyvän suhteen ja opettajan käytöksessä on luontaista varmuutta, on todennäköistä että opettajalla on vähemmän kurinpidollisia ongelmia. Kun työrauha säilyy tunnilla, voivat sekä oppilaat että opettaja hyvin ja oppimistapahtumasta saadaan positiivinen kokemus.

Toimiva ja hyvähenkinen ryhmä auttaa opettajaakin jaksamaan ja motivoitumaan ryhmäopetuksesta. Onnistunut, yhteisesti jaettu kokemus ryhmässä on pitkälle kantava voima koko porukassa. Jos ryhmän henki ei taas ole hyvä tai motivaatio on heikko, se vaikuttaa kaikkiin yhtä voimakkaan negatiivisesti kuin onnistuneet elämykset vaikuttavat positiivisesti. Vaikean ryhmän kanssa työskentely on opettajalle monin kerroin raskaampaa kuin vaikean yksilöoppilaan opettaminen. Ryhmässä ikävät tuntemukset, levottomuus ja paha mieli tarttuvat helposti toisiin oppilaisiin. Levottoman ja innottoman ryhmän opettaminen vaatii opettajan ammattitaidon lisäksi paljon energiaa ja pitkää pinnaa.

Opettajan rooli ryhmässä voi vaihdella auktoriteettisesta opettajasta opetuksen ohjaajaksi. Parhaimmillaan pienryhmissä voi toteutua tilanne, jossa ryhmä ohjaa itse itseään ja opettaja seuraa toimintaa ja puuttuu siihen tarvittaessa. Uusia asioita opeteltaessa työtavat ovat usein opettajajohtoisempia, mutta vähitellen voidaan siirtyä takaisin yhteistoiminnallisempiin opetusmuotoihin, joissa vastuu siirtyy enemmän oppilaille.

Orkestereiden kohdalla opetus on opettajalähtöistä, vaikka kapellimestarin tehtävänä on luoda soittajien välille vuorovaikutusta. Parhaimmillaan orkesteri kuuntelee toisiaan ja reagoi toistensa soittoon niin, että orkesterinjohtajan ei tarvitse olla ainoa yhdistävä tekijä soittajien välillä. Koska suuressa ryhmässä syntyy paljon kontakteja ja mielipiteitä, tarvitaan toiminnan suunnan ohjaamiseen selkeä "johtaja". Johtaja voi, ja sen tuleekin kuunnella, mitä ryhmä viestittää mutta tekee päätökset viime kädessä itse.

2.1.2 Opettaja perustehtävän ylläpitäjänä

Se, miten opettaja suhtautuu ja puhuu oppilaalle, vaikuttaa vahvasti siihen minkälainen suhde opettajan ja oppilaan välille kehittyy. Opettaja ei ole oppilaan vanhempi, jonka tehtävä on muistuttaa kaikista mahdollisista asioista. Opettajan on hyvä keskittyä siihen tehtävään, mikä hänelle on annettu, siis opettamaan. Jos opettaja kohtelee oppilasta kuin omaa lastaan, alkaa oppilas ennen pitkää käyttäytymään opettajaa kohtaan samalla tavalla kuin omia vanhempiaan kohtaan. Jos opettaja taas menee lapsen tasolle käytöksessään, on auktoriteetti kadotettu nopeasti. Kun opettaja suhtautuu oppilaaseen tasavertaisesti, syntyy luottamuksellinen suhde, jossa molemmat osapuolet viihtyvät ja tietävät paikkansa (Essi Juvakka, julkaisematon luento 3.9.2011).

Opettajan rooliin kuuluu opettamisen lisäksi kiittäminen, kehuminen ja kannustaminen. "Viisas opettaja kiittää myös ponnistelusta, ei pelkästään onnistuneesta suorituksesta," sanoo Jari Sinkkonen (Ojala 2011, 30-32). Onnistuminen tuottaa mielihyvää ja mitä kovemmin onnistumisen eteen on joutunut ponnistelemaan, sitä vahvempi on mielihyvän tunne. Soitonopettajan työ on oppilaan taitojen kehittämistä. Jotta oppilaalle ei tulisi riittämätön olo, on positiivisen palautteen antaminen erittäin tärkeää. Positiivista palautetta tulee antaa niin yksilö- kuin ryhmätunneillakin. Ryhmätunneilla positiivista palautetta voi antaa niin yksilöille kuin koko ryhmällekin.

Ismo Ahon väitöskirjasta *Mikä tekee opettajasta selviytyjän?* (2011) selviää, että opettajalle tärkeimpiä yksittäisiä ominaisuuksia ovat 1) halu kehittää itseään 2) persoonalliset ominaisuudet, jotka edesauttavat selviytymistä 3) holistinen elämäkatsomus ja 4) mahdollisuus keskustella jonkun kanssa työhön liittyvistä asioista joko työyhteisössä tai lähipirissä. Näihin ajatuksiin on helppo yhtyä. Kun peruslähtökohdat ovat opettajalla kunnossa, alkaa se näkyä ennen pitkää myös työn tuloksissa (Aho 2011, 107).

2.2 Ryhmän pedagoginen tarkoitus opettajan kannalta

Soiton ryhmäopetuksessa voidaan painottaa monia asioita. Ryhmän toimivuuden ja tavoitteellisen opetuksen kannalta on hyvä määritellä mitkä ovat ne sisällölliset ja opetukselliset asiat joita ryhmässä painotetaan. Painopistealueita voivat olla esimerkiksi yhteissoitto, musiikin perusteet tai niiden integrointi oman soittimen kanssa. Painopiste voi myös elää lukuvuoden aikana, yhdessä periodissa voidaan keskittyä musisointiin ja toisessa musiikin perusteisiin. Toiminnan tavoitteet kannattaa asettaa realistisesti ja keskittyä mieluummin johonkin osa-alueeseen kuin raapaista kaikkia vähän pinnasta.

Jos ryhmän päätavoite on oppia soittamaan yhdessä, tunneilla varmasti keskitytään lähinnä soittamiseen. Opettajan harkinnan mukaan voidaan keskittyä joko yksi- tai moniääniseen yhteissoittoon. Kun päämäärä on selvä, on hyvä tehdä suunnitelma miten tavoitteeseen päästään.

Kun ryhmälle halutaan opettaa pääasiassa musiikin perusteiden integroimista oman soittimen kanssa, voidaan työskennellä eri työtavoin kuin jos päämääränä on yhteissoiton kehittäminen. Jos soiva lopputulos ei ole se tärkein päämäärä, voidaan aikaa käyttää enemmän nuottikuvan tutkimiseen ja sen kautta asioiden ymmärtämisen. Kun oppilaat ovat ymmärtäneet halutut asiat, voidaan ne vielä soittaa ja katsoa miten ne toteutuvat oman instrumentin kanssa. Yhtä lailla "teoreettisen asian" opettelu voidaan aloittaa soittamalla ja katsoa sitten, miltä se näyttää nuottikuvassa.

Jos ryhmä toimii säännöllisesti esimerkiksi koko lukuvuoden ajan, ei mikään estä painottamasta eri asioita vuoden aikana. Opettajan on hyvä jakaa vuosi lyhyempiin periodeihin ja suunnitella jaksot ikään kuin omiksi kokonaisuuksiksi, jotka voi "nivoa yhteen" viimeisessä periodissa.

Opettajalla voi olla ryhmälleen myös muita kuin musiikillisia tavoitteita. Jokainen ihminen tarvitsee elämässään sosiaalisia taitoja. Ammattitaitoisen ja turvallisen aikuisen kanssa on hyvä harjoitella myös muita kuin musiikillisia valmiuksia. Yhteistyötaitojen opetteleminen ja kehittäminen on tärkeä tavoite kaikille ryhmille.

Myös oppilaiden on tärkeä tietää ryhmän tavoitteet. Jos tavoitteet eivät ole ryhmän jäsenille riittävän selkeät, se vaikuttaa suoraan ryhmän motivaatioon. Koska tavoitteiden saavuttaminen vaatii yhteistoimintaa, ryhmään kuuluvat yksilöt ovat riippuvaisia toisistaan (Kataja & Jaakkola & Liukkonen 2011, 15). Kun jäsenet ovat riippuvaisia toisistaan, heidän välille syntyy vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on yksilön keino vaikuttaa ryhmän toimintaan. Kun oppilaat osaavat toimia ryhmässä ja keskenään, pystyy opettaja keskittymään paremmin omaan tehtäväänsä opettajana.

2.3 Kollegiaalinen yhteistyö

Jos ryhmässä on oppilaita monelta opettajalta, kollegiaalisesta yhteistyöstä on hyötyä kaikille osapuolille. Ihanteellisessa tilanteessa ryhmänvetäjä informoi opettajakollegoitaan ryhmässä opeteltavista asioista ja oppilaiden instrumenttiopettajat kertovat ryhmänohjaajalle oppilaiden erityistarpeista ja toiveista, mitä ryhmässä olisi hyvä harjoitella. Ihanteellisessa tilanteessa samat opetukselliset asiat tulisivat esille aina sekä yksityis- että ryhmätunneilla, niin että opeteltavia asioita vahvistettaisiin puolin ja toisin.

Käytännössä kollegiaalinen yhteistyö harvoin toteutuu tässä mittakaavassa, sillä opettajien omat sekä oppilaitosten tarjoamat resurssit eivät riitä siihen. Harvalla ryhmäopettajalla on aikaa keskustella jokaisen ryhmässään olevan oppilaan instrumenttiopettajan kanssa oppilaan erityistarpeista. Sama pätee instrumenttiopettajiin; monikaan ei ehdi tai jaksaa huolehtia oppilaidensa muista opinnoista. Avointa keskustelua kollegoiden kanssa voi käydä epämuodollisesti "käytäväkeskusteluina". Uudet ja erilaiset näkökulmat rikastuttavat aina sekä ryhmä- että yksilöopettajan opetustyötä.

Jos ryhmässä tai orkesterissa on eri soittimia, korostuu opettajien kollegiaalisen yhteistyön merkitys entisestään. Ryhmäopettaja/ orkesterinjohtaja on pääsääntöisesti yhden instrumentin taitaja. Kun ryhmässä on "vieraita" soittimia, on opettajan tutustuttava myös niihin soittimiin. Jousiorkesterin johtajan on osattava virittää soittimet ja hallittava perussormitukset, puhallinorkesterin johtajan täytyy tietää oikeat viritysäänet ja mitä ääniä erityisesti aloittelevat soittajat pystyvät soittamaan. Ryhmäopettaja säästää aikaa ja vaivaa kysymällä apua suoraan kyseisten instrumenttien opettajilta, instrumenttiopettajat voivat

taas tarjota apuaan tarjoutumalla esimerkiksi tekemään sormituksia stemmoihin.

Ismo Aho sanoo väitöskirjassaan (Aho 2011, 114), että yksi opettajalle tärkeimmistä yksittäisistä ominaisuuksista on mahdollisuus keskustella työtä koskevista asioista jonkun työyhteisön jäsenen tai lähipiirin kanssa. Lyhyitäkin käytävällä tai opettajahuoneessa käytyjä aiheita koskevia keskusteluja ei siis kannata väheksyä. Tilanteiden purkaminen ja läpikäyminen keventää opettajan omaa taakkaa. Lisäksi kollega voi huomata, ettei ole ainoa ammattitaitoinen pedagogi, jolla on joskus haastavaa oppilaidensa kanssa.

3 RYHMÄOPETUKSEN RESURSOINTI ERI OPPILAITOKSISSA

Eri oppilaitoksissa ryhmäopetukselle resursoitu aika otetaan oppilaitoksen tuntikiintiöstä eri tavoin. Oppilaitosten kokonaistuntikiintiöön kuuluu instrumenttiopetuksen lisäksi kaikki musiikin perusteihin, orkestereihin, kamarimusiikkiin, musiikkileikkiin ja mahdollisiin muihin aineisiin käytetyt tunnit. Oppilaitoksen tunnit rahoitetaan valtion ja kunnan mahdollisilla tuilla sekä oppilasmaksuilla. Kokonaistuntimäärä täytyy siis suhteuttaa saatuihin avustuksiin, jotta oppilasmaksut pysyvät kohtuullisina.

Ryhmätunnit voidaan laskea esimerkiksi kamarimusiikkiopetuksiksi tai ryhmätunnin opetusaika voidaan kerätä leikkaamalla oppilaan yksityistunnista 10-15 minuuttia ryhmäopetukseen. Jos yksilötunnin opetusaika on vain 30 minuuttia, siitä ei voi leikata ja näin ryhmätunnin opetusaika täytyy löytää jostain muualta. Toisissa oppilaitoksissa ryhmätunteja pidetään viikoittain ja toisissa oppilaitoksissa lähinnä periodimuotoisesti. Useimmissa oppilaitoksissa orkesteriin ja kamarimusiikkiryhmiin osallistumisesta ei peritä erillistä maksua.

Olli Vartiainen tekemässä kyselytutkimuksessa Suomen musiikkioppilaitoksille (Vartiainen 2009, 78) selvisi, että musiikkioppilaitosten yhteissoiton tuntimäärät ovat n. 2-8 % oppilaitoksen kokonaistuntimäärästä. Yhteissoiton määrä ei tämän kyselytutkimuksen mukaan ollut riippuvainen oppilaitoksen koosta. Erään oppilaitoksen rehtori mainitsi kuitenkin, että yhteismusisoinnin todellista määrää oppilaitoksissa on vaikea laskea, sillä opettajat järjestävät yhteissoittoa oman luokkansa tai yhdessä kollegoidensa kanssa.

Varsinainen yhteisöön tuntikiintiö on siis pieni siihen nähden, kuinka paljon erilaisia yhteismusiisointiprojekteja oppilaitoksissa järjestetään. Olisi mielenkiintoista tietää, mahtuvatko nämä "tilapäiset projektit" opettajien opetuskiintiöihin ja kuinka paljon tätä työtä tehdään palkatta.

Tätä opinnäytetyötä varten tekemissäni haastatteluissa kävi ilmi, että opettajat ovat tyytymättömiä oppilaitosten tarjoamiin resursseihin. Opettaja 1 toivoi lisää aikaa erityisesti opettamiseen ja mahdollisuutta apuopettajan käyttöön aloittelijoiden orkesterissa. Opettaja 2 oli muuten tyytyväinen, mutta hän toivoi kahden hengen ryhmille enemmän opetusaikaa. Opettaja 3 oli sitä mieltä, että ryhmäopetuksesta pitäisi maksaa enemmän palkkaa kuin yksityisopetuksesta. Opettajat 4 ja 5 toivoivat, että opetustilat olisivat paremmin soveltuvat ryhmäopetukseen. Samat opettajat toivoivat myös korvausta luokan järjestelmiseen kuluva ajasta. Haastattelemani opettajat toivoivat myös, että materiaalin hankkimiseen ja tekemiseen resursoitaisiin palkallista työaikaa.

Oppilaitosten tarjoamat riittävät resurssit ja työn vaativuuden huomioiminen mietityttävät selvästi ryhmäopettajia. Kun ryhmäopetusta on musiikkioppilaitoksissa viime vuosina selvästi lisätty, olisi hyvä huolehtia myös työntekijöiden viihtymisestä ja jaksamisesta työssään. Ryhmäopetusta ei tule järjestää opettajien työhyvinvoinnin heikkenemisen kustannuksella. Edellä mainittuihin asioihin palaan luvussa 6.

3.1 Ryhmäopetuksen uudet muodot Espoon musiikkiopistossa

Espoon musiikkiopisto on Espoon vanhin ja tällä hetkellä koko Suomen suurin musiikkioppilaitos. Toiminta alkoi Erkki Pohjolan johdolla Jousenkaaren koululla vuonna 1963. Espoon musiikkiopiston toiminta on keskittynyt eteläisen Espoon alueelle, sen päätoimipaikka on nykyisin Espoon kulttuurikeskus Tapiolassa.

Toiminta on keskittynyt erityisesti Tapiolan alueelle; kulttuurikeskukselle ja sen lähellä oleville kouluille. Lisäksi opetusta järjestetään muutamalla koululla muualla eteläisessä Espoossa.

3.1.1 Päiväkodit

Syksyllä 2008, pitkien neuvottelujen jälkeen Espoon musiikkiopisto sai luvan aloittaa pilottikokeiluna musiikkileikkikoulutoiminnan espoolaisissa päiväkodeissa. Ensimmäisen vuoden kokeiluun valittiin neljä päiväkotia Matinkylän alueelta. Alueeksi valittiin lähiö, missä mikään espoolainen musiikkioppilaitos ei toiminut. Neljän päiväkodin musiikkileikkikoulutoiminnasta vastasi kaksi opettajaa. Kussakin päiväkodissa ryhmiä oli kahdesta neljään.

Syy, minkä takia musiikkileikkikoulutoiminnan aloittaminen vaati pitkiä neuvotteluja oli se, ettei päiväkodeissa ole saanut järjestää maksullista toimintaa päiväkotipäivän aikana. Musiikkileikkikoulutoiminnan aloittamisen mahdollisti kuitenkin ensimmäisenä vuonna Espoon kaupungin kulttuuritoimi, joka lupasi kustantaa niiden lasten osallistumisen musiikkileikkikouluun, joilla ei ole siihen muuten varaa. Musiikkileikkikouluun pystyi siis ilmoittautumaan kaikki halukkaat lapset.

Yhteistyön aloittaminen vaati musiikkiopistolta taloudellista resursointia, jotta toiminnalla voisi olla samanlaiset tavoitteet kuin musiikkiopiston muilla musiikkileikkiryhmillä. Hankimme jokaista päiväkotia varten pienen soittimiston sekä muuta opetukseen tarvittavaa välineistöä, kuten huiveja ja voimistelunauhoja. Päiväkoti tarjoaa musiikkileikkikoululle tilat, joista musiikkiopiston ei tarvitse maksaa vuokraa. Musiikkiopisto puolestaan tarjosi ensimmäisenä vuonna päiväkodeille ilmaisen pianovirityksen.

Musiikkileikkikoulutoiminnasta päiväkodissa oli kiinnostunut huomattavasti useampi päiväkoti, kuin missä pystyimme toiminnan aloittamaan. Kaikki kaavailemamme ryhmät toteutuivat. Suurin osa ensimmäisen vuoden ryhmistä kasvoi ylisuuriksi, mutta halusimme sijoittaa kaikki musiikkileikkikouluun ilmoittautuneet lapset.

Musiikkileikkikouluryhmien muodostaminen osoittautui haastavaksi. Musiikkileikkikouluryhmä pyritään muodostamaan aina mahdollisimman samanikäisistä lapsista. Päiväkotiryhmissä saattaa olla esimerkiksi 3-6-vuotiaita lapsia, mikä tarkoittaa sitä, että musiikkileikkikouluryhmään lapset kerätään monista päiväkotiryhmistä. Aikataulujen sovittaminen päiväkodin muun toiminnan kanssa osoittautui tästä syystä joissakin paikoissa vaikeaksi. Osa yhteistyöpäiväkodeistamme oli hyvinkin joustavia ja

järjesti oman toimintansa niin, että lapset pystyivät osallistumaan oman ikäistensä musiikkileikkiryhmään. Toisissa päiväkodeissa puolestaan musiikkileikkikoulunopettaja jousti ja muodosti ryhmiä, joissa oli eri ikäisiä lapsia.

Toisissa päiväkodeissa päiväkodin henkilökunta osallistuu aktiivisesti musiikkileikkikoulutunneille, toisissa paikoissa henkilökunnan ei ole mahdollista osallistua tunneille. Kun päiväkodin henkilökuntaa on mukana musiikkileikkikouluilla, mahdollistaa se saman materiaalin käytön päiväkodin omissa tuokioissa. Osa päiväkodin henkilökunnasta ottaa musiikkileikkikouluun itsensä kouluttamisen kannalta ja käyttävät uutta materiaalia myös omissa opetustilanteissaan.

Päiväkodin juhlat järjestetään myös useimmissa paikoissa yhdessä musiikkileikkikoulunopettajan kanssa. Päiväkodin henkilökunnalla on omissa töissään paljon tehtävää, eikä heille ole resursoitu aikaa juhlien valmistelemiseen. Siksi useimmat päiväkodit ottavat mielellään musiikkileikkikoulunopettajan ideat ja ammattitaidon vastaan. Samana vuonna kun päiväkotimusiikkileikkikoulut aloittivat toimintansa, Espoon musiikkiopisto aloitti niin kutsutun ”aluetassu” -toimintansa kahdella espoolaisella koululla. Aluetassu-toiminnalla tarkoitetaan soiton alkuopetusta pienryhmissä omalla koululla, koulupäivän jälkeen. Toisessa aluetassu-koulussa tarjotaan jousisoitin- ja toisessa puhallinopetusta. Soitinkohtaisen pienryhmän lisäksi aluetassuopetukseen kuuluu musiikkivalmennus-/orkesteritunti. Aluetassutoiminnan mahdollistamiseksi musiikkiopisto osti vuokrattavia soittimia. Aluetassuopetuksen oppilaat valitaan ilmoittautumisen perusteella, heidän ei tarvitse osallistua oppilasvalintakokeeseen.

3.1.2 Aluetassu

Kun musiikkiopisto aloittaa yhteistyön uuden koulun kanssa, on tärkeä luoda yhteiset pelisäännöt. Aluetassu-toiminnan yksi keskeinen idea oli alusta alkaen, että oppilaat pääsevät soittotunneille heti koulupäivän päätyttyä. Musiikkioppilaitos tarvitsee siis luokkatilan käyttöön jo alkuiltapäivästä. Jos soittotunnit alkavat heti koulupäivän päätyttyä, tarkoittaa se sitä, että luokanopettajan täytyy poistua luokasta heti opetuksen päätyttyä. Koululuokassa opettaessa soitonopettajan on myös pyrittävä pitämään luokka siinä kunnossa, mihin luokanopettaja on sen jättänyt. Osalle luokanopettajista oman luokan

iltakäyttö voi olla vieras ajatus, sillä luokanopettajalla saattaa esimerkiksi olla luokassa henkilökohtaista omaisuutta, jonka hän haluaa pysyvän ehjänä. Luokan- ja soitonopettajan keskinäinen kommunikointi voi auttaa yhteisten käytäntöjen löytämisessä. Kun soittotunnit pidetään heti koulupäivän jälkeen, oppilailla on soittimet mukana jo aamulla kun he tulevat kouluun. Suurimpien vahinkojen välttämiseksi soittimille on hyvä löytää turvallinen säilytyspaikka. Erityisesti isojen soittimien säilyttäminen luokassa on riskialtista, sillä vahinkoja sattuu helposti. Sopivan säilytyspaikan löytäminen onnistuu koulun henkilökunnan avulla, mutta ilman soitonopettajan aktiivista osallistumista säilytyspaikan järjestämiseen, soittimet eivät kulkeudu turvalliseen säilytyspaikkaan.

Aluetassuoppilaista muodostetaan koulun oma orkesteri, joka esiintyy koulun juhlissa ja tekee tarvittaessa yhteistyötä esimerkiksi koululuokkien kanssa. Eri kouluilla syntyy omat traditiot siitä, missä orkesteri esiintyy ja miten musiikkiopiston toiminta näkyy koululla. Aluetassukouluilla pyritään myös järjestämään musiikkiopiston vierailukonsertti keskimäärin kerran lukuvuodessa. Vierailukonsertin tulee usein pitämään joku musiikkiopiston orkestereista tai yhtyeistä. Yhteistyökouluilla järjestetään myös soitinesittelytilaisuus kerran lukuvuodessa, jonka avulla pyritään rekrytoimaan oppilaita ja antamaan mahdollisimman monelle lapselle tilaisuus kokeilla eri soittimia.

Aluetassutoiminta on suunnattu alakouluikäisille. Monet 1.- ja 2.-luokkalaiset ovat iltapäivisin iltapäivähoidossa joko koululla tai koulun läheisyydessä. Pienimpien alakoululaisten voi olla myös aluksi vaikea muistaa soittotunnin ajankohtaa. Jotta lapset muistaisivat tulla soittotunneille ja löytäisivät oikean luokan, tarvitaan siihen oppilaan vanhempien, iltapäiväkerhon ohjaajien ja soitonopettajan välistä yhteistyötä. Iltapäiväkerhon ohjaajien täytyy tietää, jos heillä hoidossa oleva lapsi lähtee kesken iltapäivän jonnekin muualle. Soitonopettaja voi pyytää iltapäiväkerhon ohjaajia muistuttamaan lapsia soittotunnin alkamisesta, mutta vastuuta lasten soittotunnille tulemisesta ei voi vierittää iltapäiväkerhon ohjaajille. Vähitellen oppilas opetetaan huolehtimaan itse soittotuntien alkamisajankohdasta. Oppilaan vanhempien, luokanopettajan, iltapäiväkerhon ohjaajien ja soitonopettajan väliseen yhteistyöhön palaan luvussa kuusi.

Kun Espoon musiikkiopisto aloitti vuonna 2008 yhteistyön kahden espoolaisen koulun kanssa, huomattiin ettei yhteistyö löydy aina molempia osapuolia tyydyttäviä muotoja. Jos

koulun opettajat kokevat rasitteena luokkatilojen iltakäytön, eivätkä pidä yhteistyötä musiikkiopiston kanssa koulutyötä rikastuttavana asiana, ei yhteistyö luultavasti ole kovin kauaskantoista. Jos musiikkiopiston opettajat saavat vielä kokea olevansa "ei-toivottuja" vieraita koululla, kannattaa miettiä, onko yhteistyötä järkevä jatkaa. Molemmissa aluetassu-kouluissa yhteistyömalleja on hiottu alusta saakka. Toisessa koulussa yhteistyö on kehittynyt hyväksi, vaikka sitä pyritään edelleen kehittämään paremmaksi. Toisessa koulussa yhteistyölle ei löydetty toimivaa mallia, joten toiminta tällä koululla lopetettiin ja siirrettiin uuteen paikkaan.

Aluetassu-toimintaan on pyydetty mukaan sellaisia opettajia, jotka ovat kiinnostuneita ryhmäopetuksesta ja oman työnsä kehittamisestä. Aluetassu-opettajien työpäivä pyritään järjestämään niin, että opettajan ei tarvitse vaihtaa opetuspistettä kesken päivän. Opettajan kannalta aluetassu-toiminta mahdollistaa työpäivän aloittamisen huomattavasti aikaisemmin, koululla soittotunnit voivat parhaimmillaan alkaa jo klo 11.45. Kun opettaja pääsee aloittamaan työpäivän aikaisin, pääsee hän myös kotiin aikaisemmin illalla.

Koska musiikkileikkikoulutoiminta päiväkodeissa sekä aluetassuopetus lisäävät opettajan opetuspisteiden lukumäärää ja siirtymisiin kuluu aikaa, huomioi työnantaja Espoon musiikkiopisto sen opettajien palkkauksessa. Opettajille maksetaan niin kutsuttu "kulkemislisä" varsinaisen tuntipalkan lisäksi. Myös muille ryhmäopettajille maksetaan kuukausittain palkanlisä, kun oppilaita on tietty määrä.

Kun aluetassuopetus aloitettiin vuonna 2008, tarkoituksena oli tarjota pajaopetusta koulun oppilaille koko alakoulun ajan. Jo ensimmäisen vuoden jälkeen ohjasimme motivoituneimmat oppilaat musiikkiopiston pääsykokeisiin. Pajaopetus jatkui toisena vuonna lähes samalla kokoonpanolla. Opettajien keskuudessa huomasimme kuitenkin, että toisena opintovuotena ryhmät alkoivat hajaantua ja opetukseen kaivattiin enemmän aikaa. Koska henkilökohtaista opetusaikaa ei oppilaiden kanssa ole, ei soiton kvaliteetti pysynyt enää toivotulla tasolla. Aloimme keskustella siitä, mitä ryhmäopetus ainoana opetusmuotona voi antaa tulevana vuosina. Aluetassuopetukseen osallistuvat opettajat olivat kaikki sitä mieltä, että ryhmäopetus ainoana opetusmuotona voi olla aluksi hyvä vaihtoehto, mutta ne oppilaat, jotka haluavat tosissaan oppia soittamaan on hyvä saada yksityisopetuksen pariin mahdollisimman nopeasti. Päätimme muuttaa aluetassuopetuksen

kaksivuotiseksi, jonka jälkeen autamme oppilaita löytämään kullekin sopivan paikan jatkaa soittoharrastusta. Monet "tassu-oppilaat" pyrkivät musiikkiopiston varsinaisiksi oppilaisiksi. Ne ketkä saavat oppilaspaikan, voivat jatkaa soittotunteja omalla koululla yksityisopetuksen muodossa. Jos varsinainen oppilaspaikka Espoon musiikkiopistossa ei aukea, autamme oppilaita esimerkiksi hakeutumaan yksityisopetukseen sellaiseen oppilaitokseen, johon oppilaat valitaan ilman pääsykoetta.

3.1.3 Opetuksen resursointi

Koska pajaopetuksessa opetusaikaa on 15 minuuttia oppilasta kohden, on edistyminen yksityistunneilla käyviin oppilaisiin nähden hidasta. Jos oppilas osoittaa innostuksensa soittoharrastusta kohtaan, pyrimme saamaan hänet mahdollisimman nopeasti yksityisopetuksen piiriin. Ne oppilaat, jotka ovat kaksi ensimmäistä vuotta pajaopetuksessa, ovat harvoin edenneet yhtä pitkälle kuin ne, jotka ovat alusta saakka käyneet yksityistunneilla. Musiikkiopiston varsinaisiksi oppilaisiksi on päässyt pajaopetuksesta enemmän oppilaita yhden kuin kahden pajuveden jälkeen. Oppilasvalintakokeiden tulokset puoltavat myös pajaopettajien mielipidettä siitä, että ryhmäopetus voi olla toimiva tapa aloittaa soittoharrastus, mutta pitemmän päälle se ei riitä ainoana opetusmuotona.

Aluetassuoppilaat valitaan ilmoittautumisjärjestyksessä, he eivät osallistu oppilasvalintakokeisiin. Opettajien on siis varauduttava siihen, että oppilaat saattavat olla taustoiltaan hyvin erilaisia. Samassa ryhmässä voi olla maahanmuuttajia, erityislapsia ja "tavallisia" lapsia eri yhteiskuntaluokista. Oppilaiden kirjo voi siis olla huomattavasti värikkäämpi kuin niillä opettajilla, jotka opettavat pelkästään musiikkiopiston oppilasvalintojen kautta valittuja oppilaita. Parhaimmillaan heterogeeninen ryhmä rikastuttaa monimuotoisuudellaan sekä oppimistilannetta että opettajan työpäivää, mutta pahimmillaan se voi olla opettajalle erittäin raskas ja haastava työtehtävä. Jos opettajalla ei ole riittävästi taustatietoa oppilaiden erityistarpeista, voi opetustilanne olla opettajalle vaikea. Erityisesti ensimmäisinä opetusvuosina kohtasimme odottamattomia tilanteita, joihin ehkä nykyisin osaamme varautua paremmin. Jälkeenpäin katsottuna olemme kai selvinneet kohtalaisen hyvin, sillä suurin osa oppilaista on halunnut jatkaa soittoharrastusta.

Koska päiväkotimusiikkileikkikoulut ja aluetassukoulu toimivat samalla alueella, ovat soittoharrastuksen aloittavat lapset nykyisin usein musiikkileikkikoulussa käyneitä lapsia. Kahtena viimeisenä lukuvuonna aluetassukoululla soittoharrastuksen aloittaneista lapsista on noin puolet ollut musiikkiopiston varsinaisia oppilaita. He ovat siis osallistuneet musiikkioppilaitoksen oppilasvalintakokeisiin ja tulleet valituksi varsinaisiksi oppilaita sitä kautta. Heille on pyritty tarjoamaan soitonopetus omalla koululla, koulupäivän jälkeen. Myös pajaopetuksessa aloittaneilla oppilailla on usein taustaa musiikista harrastuksena. Erityisesti musiikkivalmennus-/ orkesterituntien sisältö on tästä syystä muuttunut vuosien varrella.

Musiikkileikkikoulutoiminta päiväkodeissa lisääntyi jo pilottivuoden jälkeen. Matinkylän alueella toiminta laajeni kymmeneen päiväkotiin, lisäksi toiminta aloitettiin toisella alueella. Lukuvuonna 2011-2012 Espoon musiikkiopisto toimii 15 espoolaisessa päiväkodissa ja lapsia päiväkotimusakareissa käy noin 450. Toiminnan laajenemisen myötä musiikkiopisto on hankkinut paljon uutta välineistöä musiikkileikkikoulutoimintaan sekä palkannut yhden uuden osa-aikaisen toimistotyöntekijän hoitamaan oppilashallintoasioita. Espoon musiikkiopisto on aluetassu- ja päiväkotimuskaritoiminnallaan tavoittanut paljon sellaisia perheitä, jotka eivät ehkä muuten olisi koskaan päässeet musiikkiharrastuksen pariin. Keväisissä konserteissamme yhden konsertin yleisöjoukosta saattaakin löytyä kaikkien sosiaaliluokkien edustajia vähävaraisista maahanmuuttajaperheistä poliittisesti vaikutusvaltaisiin suomalaisperheisiin.

3.1.4 Opettajan uudet haasteet

Opettajan työnkuva on aluetassuopetuksessa monella tapaa erilainen kuin "perinteisellä soitonopettajalla". Uuteen työympäristöön astuminen vaatii avaraa katsetta ja yhteistyökykyä eri tahojen kanssa. Yhtä tärkeää kuin se, että soitonopettaja tuntee talon tavat ja tulee koulun henkilökunnan kanssa toimeen on se, että soitonopettajat pitävät yhtä aluetassu-kollegionsa kanssa. Koska oppilaiden edistyminen on hidasta, mutta heidät laitetaan jo ensimmäisen soittovuoden aikana soittamaan yhdessä, täytyy soitonopettajien suunnitella yhdessä ohjelmistoa. Vaikka orkesterin opettaja on päävastuussa ohjelmiston suunnittelusta, hänen on otettava selvää mitä soittajat osaavat. Aluetassutyössä

kollegiaalinen yhteistyö on parhaimmillaan erittäin hedelmällistä, mutta myös se vaatii soitonopettajien keskinäisten työtapojen yhteensovittamista. Kun kollegio toimii yhteisymmärryksessä sovitun päämäärän saavuttamiseksi, saa soitonopettaja tarvittaessa tukea kollegoiltaan vaikeissa tilanteissa. Yhdessä saavutettu onnistuminen antaa kollegiolla taas yhden syyn lähteä tavoittelemaan uusia haasteita.

Aluetassutoiminta on palauttanut musiikinopetuksen takaisin kouluille, voidaan siis puhua jonkinlaisesta ”paluusta juurille”. Espoon musiikkiopiston toiminta alkoi 1960-luvulla espoolaiselta koululta ja kouluille olemme taas osittain palanneet. Toiminta iltapäiväaikaan kouluilla mahdollistaa oppilaiden harrastamisen jo siihen aikaan päivästä, kun vanhemmat ovat vielä töissä. Oppilaat eivät ole riippuvaisia vanhempien mahdollisuudesta kuljettaa harrastukseen. Kun soittotunnit ovat iltapäivisin, oppilaat ovat usein myös virkeämpiä kuin ilta-aikaan. Aluetassutoiminta mahdollistaa puolestaan opettajille työpäivän aloittamisen huomattavasti aikaisemmin, minkä vuoksi työpäivän pääsee lopettamaan myös aikaisemmin. Monelle aluetassuopetukseen osallistuvalla opettajalla työajan painottuminen iltapäivään on yksi syy olla mukana aluetassutoiminnassa.

Vaikka aluetassuopetus poikkeaa perinteisestä soitonopetuksesta, on usein haastavaa, vaatii opettajalta kykyä keksiä nopeasti luovia ratkaisuja ja halua kehittää itseään on se opetusmuotona hyvin mielenkiintoinen. Neljän lukuvuoden aikana olemme luoneet meille sopivat toimintatavat, mutta edelleen on kova tahto kehittää toimintaa eteenpäin. Jään mielenkiinnolla odottamaan sitä, minkälaiseksi toiminta kehittyy seuraavien vuosien aikana.

3.2 Opetukseen riittävä aika eri kokoisissa ryhmissä

Tässä alaluvussa pohdin musiikkioppilaitoksissa järjestettävien ryhmätuntien pituuksia. Suurin osa soiton ryhmätunneista järjestetään musiikkiopiston pää- ja sivutoimipisteissä iltapäivisin ja iltaisin.

Pariopetukseen 30 minuutin viikoittainen aika voi olla sopiva jos sen pystyy järjestämään yksityistuntien yhteyteen. Kun ryhmässä on kolme tai useampi oppilas, alkaa puolen tunnin tunti olla jo liian lyhyt. Pienryhmille 45 minuuttia on monesti sopiva aika

intensiiviseen työskentelyyn. Jos ryhmä kokoontuu periodiluonteisesti voi aikaa tietysti ottaa instrumenttitunneista, pidemmällä aikavälillä yksityistunteja ei kuitenkaan voi leikata mielivaltaisesti.

Orkesteritoimintaan on useissa oppilaitoksissa resursoitu oma tuntikiintiönsä. Aloittelijoiden orkestereiden viikoittainen harjoitusaika vaihtelee tätä opinnäytetyötä varten tehtyjen haastattelujen perusteella 45 minuutista kahteen tuntiin. Sopivaa aikaa on vaikea määrittää, mutta harjoituksen pituudessa olisi hyvä huomioida esimerkiksi virittämiseen ja luokan järjestämiseen kuluva aika. Jos orkesterinjohtaja pitää harjoituksen yksin, kuluu kaikenlaiseen järjestelyyn luonnollisesti enemmän aikaa. Orkesterin kanssa viritukseen ja omien paikkojen löytämiseen menee helposti 15 minuuttia, joskus enemmänkin. 45 minuutin harjoitusaika ei anna mahdollisuutta ainakaan säännölliseen stemmaharjoittamiseen, mikä on erittäin tärkeä osa orkesterityötä. Aloittelijoille taas kahden tunnin viikoittainen harjoitus on pitkä ja käy kauden edetessä turhan raskaaksi. Jos aikaa on kuitenkin käytettävissä tarpeeksi, orkesterinjohtaja voi pitää stemmaharjoituksia tarpeen mukaan ja muokata harjoitusten kulkua mielekkääksi. Kun aikaa on tarpeeksi, on mahdollista pitää orkesterin ryhmäytymisen kannalta tärkeät tauot. Kun soittajat tutustuvat toisiinsa, he viihtyvät ryhmässä paremmin ja se näky taas oppimismotivaation säilymisenä.

4 RYHMÄOPETUKSEN HAASTEET OPETTAJAN JAKSAMISELLE

Useimmat opettajat kohtaavat monenlaisia haasteita toimiessaan ryhmäopettajana. Ennen kuin opettaja pystyy aloittamaan opetusta, täytyy hänen valmistaa luokkatila ja suunnitella tunnin kulku. Haastatteluissani kävi ilmi, että opettajat joutuvat järjestelemään luokan itse tai pyytämään oppilaita avuksi opetustilan järjestämisessä. Opettajat 2 ja 4 kertoivat, että tilan järjestämiseen kuluu aikaa 15-20 minuuttia. Tuntien suunnitteluun opettajat käyttivät aikaa ainakin kaksi kertaa enemmän kuin yksityistuntien suunnitteluun. Vain yhdelle opettajalle maksettiin ryhmäopetuksesta suunnittelulisää 15 minuuttia/ viikko.

Tuntien suunnitteluun haastatteleman opettajat kertoivat käyttävänsä huomattavasti enemmän aikaa kuin yksityistuntien valmisteluun. Opettaja 1 sanoo suunnitteluun

menevän aikaa "liian paljon...", Opettaja 2 ja 5 kertovat ryhmätuntien suunnitteluun kuluvan vähintään kaksinkertainen määrä aikaa verrattuna yksityistunteihin. Opettaja 3 ilmoittaa valmistelewansa yhtä tuntia alkukaudesta 15-30 minuuttia, kun toiminta on päässyt kunnolla vauhtiin, suunnittelukin sujuu nopeammin. Opettajalla 4 kuluu suunnitteluun keskimäärin tunti viikossa.

Kun laskee yhteen haastattelemieni opettajien suunnitteluun ja luokan järjestämiseen käyttämän ajan, ryhmäopettaja tekee ennen varsinaisen tunnin alkua keskimäärin 45 minuuttia työtä, josta useimmissa oppilaitoksissa ei makseta korvausta. Huolelliset etukäteisvalmistelut mahdollistavat tunnin onnistumisen, mutta varmuutta tunnin onnistumiseen se ei takaa. Ryhmätunneilla on moninkertaisesti enemmän "liikkuvia osia" kuin yksityistunneilla, minkä takia opettajan vireystason pitää olla huipussaan toimiessaan ryhmän edessä. Opettajan on oltava tietoinen siitä, että tunneilla voi tapahtua hänestä riippumattomia asioita, jotka opettajan tulee ratkaista nopeasti ja ammattitaitoisesti.

4.1 Kohtaaminen uuden ryhmän kanssa ja työskentelyn aloittaminen

Tuskin voin liikaa korostaa sitä, mikä merkitys on opettajan jaksamiselle ryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla. Ensivaikutelman tärkeyttä korostivat myös konsultti Ilkka Mäkitalo ja kapellimestari/ kouluttaja Peter Etrup Larsen luennoillaan musiikkioppilaitosten orkesterinjohtajille (julkaisematon luento Helsinki, 23.10.2010).

Opettajan on hyvä ajatella, että ensimmäinen tapaaminen on mahdollisuus luoda tulevalle yhteistyölle hyvät puitteet. Yhtä lailla ensimmäisellä tapaamisella on mahdollista aiheuttaa paljon tuhoa. Vastuu hyvän ilmapiirin luomisesta on opettajalla. Tavatessaan ensimmäistä kertaa sekä oppilas että opettaja luovat kuvan toisistaan ensimmäisen 12-15 sekunnin perusteella (Larsen, julkaisematon luento, 23.10.2010).

Hyvän ensivaikutelman luomiseksi, opettajan kannattaa valmistautua kohtaamiseen huolella. Olemalla ajoissa ja rauhallisena paikalla, opettaja välittää viestin niin oppilaille kuin perheillekin että homma on hallussa. Samoin opettajan täytyy tietää ketä ryhmään on tulossa ja osata ottaa vastaan ryhmän yksilöt. Oppilaat jännittävät ensimmäistä tapaamista luultavasti ainakin yhtä paljon kuin opettaja. Ensikohtaamiseen kuuluu useimmiten

oppilaan kohtaamisen lisäksi myös tapaaminen oppilaan vanhemman/ huoltajan kanssa. Suosittelen, että opettaja valmistautuu ja käyttää aikaa siihenkin. Vanhemmat ovat varmasti kiinnostuneita siitä, mitä ryhmässä tehdään, siksi heidät voi kutsua ensimmäisellä kerralla hetkeksi luokkaan tai lähettää lasten mukana kirje, jossa kerrotaan ryhmän toiminnasta. Vanhempien informoiminen on erityisen tärkeää silloin, kun heitä ei tapaa henkilökohtaisesti.

Vaikka vanhempien kohtaaminen on tärkeää, ensimmäinenkin opetuskerta on oppilaita varten. Lasta kiinnostaa, mitä ryhmässä tehdään ja ketä muita ryhmässä on. Opettajan on hyvä luoda ensimmäiselle tunnille kokonaisuus, mistä saa mahdollisimman kattavan kuvan ryhmän toiminnasta. Turhat selostukset on parempi jättää vähälle ja ryhtyä toimimaan. Ensimmäisillä tunneilla opettaja voi hyvällä omalla tunnolla pelata varman päälle ja käyttää toimivaa ja hyväksi havaittua materiaalia, uudet kokeilut on hyvä jättää myöhempään ajankohtaan.

Ennen kuin ryhmästä nostetaan esiin yksilöitä, harjoitellaan ryhmän toimimista yhdessä. Ryhmän jäsenenä yksilö voi tuntea olevansa turvassa. Kun ilmapiiri on turvallinen, voi ryhmäläisille antaa yksilötehtäviä ja leikkiä esimerkiksi tutustumisleikkejä. Jos lapset eivät tunne oloaan vapautuneeksi vielä ensimmäisellä kerralla, tutustumisleikkejä voi leikkiä vasta toisella kerralla. Tässä tapauksessa yksilöt voi ryhmässä huomioida pienillä opettajajohtoisilla keskusteluilla. On tärkeää varmistaa, ettei kukaan joudu noloon tilanteeseen ensimmäisellä tapaamiskerralla.

4.1.1 Rutiinien luominen

Jari Sinkkonen puhuu haastattelussaan *Koulusta on moneksi* (Ojala 2011, 30-32) siitä, että lapsi tarvitsee ennakoivuutta ja rutiineja. Koulun lisäksi näitä voi tarjota harrastukset, jotka toistuvat säännöllisesti samojen kavereiden ja saman turvallisen aikuisen kanssa, joka on kiinnostunut lapsista. Samoin tunnin sisällä tapahtuvat rutiinit tuovat lapselle turvaa. Tiedyt rutiinit onkin hyvä säilyttää ryhmän kanssa alusta loppuun saakka.

Jokaiselle ryhmälle muodostuu tietyt rutiinit, jotka toistuvat joka kerta. Omissa ryhmissäni käytän usein aloituksessa "kuulumiskierrosta", jolloin lapset saavat lyhyesti kertoa päivän

tai viikon polttavimmat tapahtumat. Isoissa ryhmissä käytän ”täsmäkysymyksiä”, kuten esimerkiksi ”minkälaiset kengät sinulla oli jalassa?”. Kuulumiskierroksen tärkein tehtävä on kuulla jokaisen oppilaan ääni. Lapset tietävät, että jokaisella on tilaisuus kertoa asiansa, mutta sen jälkeen alkaa aherrus.

Omaan tapaan aloittaa työskentely uuden ryhmän kanssa sopii se, että toimin jo ensimmäisellä opetuskerralla niin kuin haluan jatkossakin toimia. Minulle on esimerkiksi tärkeää, että musiikki alkaa hiljaisuudesta. Jo ensimmäisellä kerralla pidän huolta siitä, että niin soitto, laulu, kuuntelu ja liikunta alkavat hiljaisuudesta. On huomattavasti helpompaa tehdä toimintatavat alusta saakka selväksi, kuin lähteä korjailemaan tilannetta kun se on ajautunut kaaokseen.

Timo Saloviita kehottaa käyttämään aikaa yhteisten pelisääntöjen luomiseen lukukauden alussa (Saloviita 2008, 75). Yhdessä sovitut toimintamallit ja selkeät säännöt auttavat ryhmää kehittymään oikeaan suuntaan. Alussa pelisääntöjen tekemiseen ja rutiinien luomiseen käytetty aika maksaa itsensä takaisin lukuvuoden aikana.

4.1.2 Ajankäyttö ja tavoitteet

Ajankäyttö on myös suunniteltava myös tarkasti, mutta niin että suunnitelmasta voi joustaa. Jokaisella tunnilla tarvitaan sosiaalista aikaa, jolloin voidaan keskustella ”vapaasti”. Suurin osa ajasta on aktiivista aikaa, jolloin tapahtuu opettaminen ja muu toimiminen. Lisäksi jokaiselle tunnille tarvitaan nk. reflektiivistä aikaa, jolloin peilataan sitä mitä tehtiin ja mietitään, miksi näin toimittiin (Ilkka Mäkitalo, julkaisematon luento 21.10.2010). Jo ensimmäisellä tunnilla näiden suhteiden pitää olla kunnossa.

kuva 2: (sosiaalinen, reflektiivinen ja aktiivinen aika)

Opettajan työtä ja oppimistavoitteiden saavuttamista helpottaa, että jokaisella tunnilla on selkeä tavoite. Tuntia suunnitellessa on opettajalla oltava selkeä mielikuva, mitä tunnilla haluaa opettaa ja miten sen toteuttaa. Opetustilanteessa opettajalla on taas oltava tuntosarvet pystyssä ja hänen on oltava valmiina muuttamaan toimintatapojaan, jos tunti ei etene toivotulla tavalla. Omat hyvät ideat on heitettävä romukoppaan, jos ne eivät toimi. Ensimmäisellä opetuskerralla on vaikea tietää, minkälaisista asioista uusi ryhmä innostuu ja mitkä eivät toimi. Lapset ovat myös usein aluksi vieraskoreita, eikä heidän tuntemuksiaan ole helppo lukea. Opettaja saa luottaa omaan ammattitaitoonsa ja toimia määrätietoisesti päämääräänsä kohden. Jos lasten mielialaa on vaikea lukea ja tunti sujuu ilman suurempia ongelmia, opettaja voi hyvällä omalla tunnolla antaa itselleen aikaa tutustua ryhmään ja lapsiin.

Lasten kanssa tekeminen on huomattavasti tehokkaampaa kuin pelkkä puhuminen. Toimimisen pitäisi siis olla aina etusijalla ja selitysten taka-alalla. On hyvä muistaa, että lapsi pystyy ottamaan vastaan 1-2 ohjetta kerrallaan. Ohjeet tulee antaa selkeästi ja mahdollisimman yksinkertaisesti.

Vaikka ensimmäinen tunti menisi miten, voi opettaja olla rauhallisemmalla mielellä jos tunti on hyvin suunniteltu. Opettaja välttyy turhilta itsesyytöksiltä, kun tietää valmistelleensa tunnin ja yrittäneensä parhaansa. Oppilaiden poistuessa ilmeistä näkee

paljon; hämmennyksen sekainen hymy on merkki hyvin alkaneesta yhteistyöstä. Kun toiminta on alkanut määrätietoisesti ja selkeällä kokonaisuudella, on seuraavaa tapaamista helppo lähteä suunnittelemaan. Me muusikot olemme usein kovin perfektionisteja, emmekä osaa iloita pienistä onnistumisista. On tärkeää muistaa, että kehitettävää jää aina, mutta tyytyväinenkin saa olla!

4.2 Ryhmän vaiheet

Jokainen ryhmä vaatii aikaa muodostuakseen toimivaksi vuorovaikutteiseksi ryhmäksi. Kun ohjaaja tuntee ja hallitsee ryhmän kehittymisen mallin, on hänen helpompi kestää muutoksissa syntyvät paineet ja ristiriidat (Kataja & Laakkonen & Liukkonen 2011, 24). Ryhmänohjaajan on myös tiedostettava, että ryhmän kehittymisen vaiheet ovat teoreettisia yleistyksiä ja ne toimivat jokaisessa ryhmässä omalla aikataulullaan. Ryhmän siirtyminen vaiheesta toiseen ei ole koskaan yksiselitteistä. On täysin mahdollista, että ryhmä palaa edelliseen vaiheeseen, jos yhteistoiminta ei jostain syystä ala sujumaan. Ryhmässä tapahtuvalla toiminnalla on omat lainalaisuutensa, jotka ovat ryhmätason ilmiöitä. Ryhmäopettajan täytyy kuitenkin muistaa, että ryhmä koostuu yksilöistä. Ryhmässä voi tapahtua myös sellaisia asioita, jotka eivät ole mitenkään riippuvaisia siitä, missä vaiheessa ryhmä on menossa.

4.2.1 Muodostumisvaihe

Ryhmän kehitysvaiheista ensimmäinen on ryhmän muodostuminen. Ensimmäisessä vaiheessa ryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa ja ryhmä hankkii itselleen identiteetin (Saloviita 2006, 81). Tutustumisvaiheeseen kannattaa käyttää riittävästi aikaa, se luo ryhmälle perusturvallisuuden. Jo tutustumisvaiheessa opettajan on hyvä tehdä selväksi ryhmätunnin säännöt ja toimintatavat. Mitä enemmän ryhmä luottaa opettajaansa ja siihen, että hänellä on tilanne hallussa, sitä nopeammin itse toiminta saa pääroolin. Professori Saloviita muistuttaa, että yhteiset säännöt voidaan sopia koska tahansa kun siihen on tarvetta (Pekkarinen 2011, 36-39). Kun säännöt on sovittu jo ryhmän muodostumisen aikana, voidaan niihin tarpeen tullen palata, mikä on helpompaa kuin aloittaa sääntöjen luominen varsinaisen ryhmäytymisen jo tapahduttua.

Ryhmän muodostumisvaiheessa ryhmän sisällä yksilöt hakevat paikkaansa. Usein syntyy kilpailua epävirallisen johtajuuden paikasta (Kataja& Jaakkola& Liukkonen, 2011 s.24). Jokainen ryhmä tarvitsee sisäisen johtajan, tästä paikasta kilpailee useimmiten yhdestä kolmeen henkilöä. Kun sisäinen johtaja löytää paikkansa, hänen roolinsa on kuljettaa ryhmää kohti päämääräänsä. Jos ryhmän sisäinen johtaja lähtee tietoisesti kuljettamaan ryhmää väärään suuntaan, on opettajan puuttuttava tähän välittömästi. Ryhmän sisäisellä johtajalla on periaatteessa mahdollisuus saada ryhmä toimimaan haluamallaan tavalla jos opettaja ei puutu toimintaan.

Kun soitonopettaja opettaa ryhmää koululla tai päiväkodissa, on ryhmän varsinainen muodostuminen jo tapahtunut. Opettajan on hyvä huomioida, että oppilaat tuntevat jo toisensa ja soitonopettajan on ikään kuin hypättävä "liikkuvaan junaan". Koska soitonopettajan olisi hyvä päästä ryhmän sisään mahdollisimman nopeasti, kannattaa soitonopettajan keskustella luokanopettajan tai päiväkodin henkilökunnan kanssa oppilaista mikäli se on mahdollista. Kun oppilaat tuntevat entuudestaan toisena, voi olla vaarana se, että he alkavat "vedättää" opettajaa, eikä opettaja saa kunnon otetta ryhmästä. Toisaalta entuudestaan toisensa tunteva ryhmä voi olla soiton ryhmäopettajalle kuin lahja; heidän kanssaan toiminta lähtee helposti käyntiin ja ryhmä puhalttaa yhteen hiileen opettajan ohjatessa toimintaa.

4.2.2 Kuohuntavaihe

Toisessa vaiheessa ryhmän sisällä alkaa syntymään ristiriitoja, tätä vaihetta kutsutaankin kuohuntavaiheeksi. Kuohuntavaiheessa ryhmän jäsenet etsivät paikkaansa ryhmässä ja oppilaat kokeilevat ryhmän rajoja suhteessa opettajaan. Kuohuntavaiheessa ryhmän täytyy oppia sovittelemaan ristiriitoja ja luomaan työtapoja, jotka perustuvat tasavertaiseen yhteistyöhön.

Opettajan rooli kuohuntavaiheessa on auttaa pääsemään ristiriidoista yli. Ryhmässä syntyy tässä vaiheessa liittoutumia ja kuppikuntia, jotka opettaja pyrkii purkamaan. Opettajan on oltava ehdottoman puolueeton ja varoa provosoitumasta mistään. Ryhmän on tärkeä käydä tämä vaihe läpi ilman, että opettaja puuttuu jokaiseen ristiriitaan. Näin ryhmästä

tulee toimiva ja yksilöt alkavat vähitellen hitsautua kiinni toisiinsa.

Kuohuntavaiheen ongelmia ratkaistaessa opettaja voi aina vedota alussa sovittuihin sääntöihin. Kun yhdessä on sovittu esimerkiksi, ettei ryhmäkaverin tekemisistä kannella pysty opettaja katkaisemaan turhat "napinat" muistuttamalla tästä säännöstä.

Jos oppilaat tuntevat toisensa jo entuudestaan, voi kuohuntavaihe yllättää opettajan nopeastikin. Kuohuntavaiheessa opettajan on hyvä olla hereillä ja yrittää pitää langat mahdollisimman tiukasti käsissä. Opettaja voi miettiä ryhmän istumajärjestyksen valmiiksi ennen tunnin alkua opittuaan huomaamaan, keitä kaveruksista ei kannata laittaa vierekkäin istumaan. Myös päiväkodin henkilökuntaa tai luokanopettajaa voi konsultoida, jos soiton ryhmäopettaja ei ole varma, kenet laittaa vierekkäin istumaan.

4.2.3 Mukautumisvaihe

Kolmannessa vaiheessa ryhmä mukautuu sen toimintaa ohjaaviin normeihin. Kun sisäiset ristiriidat on selvitetty, ryhmä alkaa tuntemaan yhteenkuuluvuutta ja se on valmis opiskeluun. Mukautumisvaiheessa ryhmän työtavat ja säännöt ovat ryhmän kaikkien jäsenten tiedossa. Toisinaan ryhmässä saattaa olla joku jäsen, joka ei sopeudu ryhmään yhtä nopeasti kuin muut. Se kuinka paljon yksittäinen oppilas vaikuttaa koko ryhmän toimintaan vaihtelee tapauskohtaisesti. Opettajan tehtävä on auttaa ryhmää pääsemään vaikeiden aikojen yli.

Mukautumisvaiheessa vaarana on, että ryhmä tottuu puuhastelemaan ja keskittyy epäolennaisiin asioihin. Ristiriitojen jälkeen tämä vaihe on seesteisempi, sekä ryhmä että opettaja saattavat helposti tyytyä tähän mukavaan vaiheeseen vaikka opiskeluteho ei yleensä mukautumisvaiheessa ole tehokkain mahdollinen.

Kun ryhmälle alkaa muodostua omat työskentelytavat, saattaa ryhmästä löytyä edelleen yksi tai useampi "vastarannan kiiski", joka yrittää toiminnallaan hankaloittaa ryhmän toimintaa. Opettajan voi olla vaikea tietää, kuinka paljon hän voi käyttää aikaa häiriköivän oppilaan taltuttamiseen. Jos opettaja saa muun ryhmän työskentelemään itsenäisesti, voi kahdenkeskeiset keskustelut häiriköivän oppilaan kanssa olla tehokkain tapa rauhoittaa

tilanne. Soitonopettajan ei mielestäni pitäisi myöskään epäröidä kääntyä vanhempien puoleen, jos tilanne ei raukea. Soiton ryhmäopettajan täytyy muistaa, ettei häirikkö saa eväitä muilta oppilailta mahdollisuutta oppia.

4.2.4 Suoritusvaihe

Sopeutumisvaihetta seuraa suoritusvaihe, jossa ryhmä työskentelee oppimistavoitteiden saavuttamiseksi. Suoritusvaiheessa ryhmätyöskentely on periaatteessa sujuvaa ja ryhmä tavoittelee päämääräänsä. Vuorovaikutuksesta on tässä vaiheessa kehittynyt ongelmanratkaisun työkalu. Ryhmä käyttää energiansa sovittujen päämäärien tavoittelemiseen ja se kestää yksilöiden erilaisia tapoja työskennellä. Tässäkin vaiheessa on parempia ja heikompia aikoja, koostuuhan ryhmä aina yksilöistä, joiden henkilökohtaisessa elämässä on voinut tapahtua mitä tahansa. Jos ryhmään tulee tässä vaiheessa uusi jäsen, se palaa useimmiten takaisin kuohuntavaiheeseen. Paluun jälkeen vaiheet käydään useimmiten läpi nopeammin ja toinen suoritusvaihe voi olla jopa ensimmäistä tehokkaampi.

Suoritusvaiheessa nousevat esiin oppilaiden väliset tasoerot. Osa oppilaista tekee tehtävät erittäin nopeasti ja virheettösti, osa pärjää keskinkertaisesti ja muutama oppilas saattaa olla vaarassa tippua muun ryhmän matkasta. Heterogeeniset ryhmät ovat usein opettajille haastavia ja vaativat nopeaa reagointia ratkaisun kehittämiseksi. Soittotehtävissä eritasoiset stemmat antavat mahdollisuuden kaikkien oppilaiden onnistumiselle. Kynätehtävissä nopeimmat ja taitavimmat oppilaat voivat toimia hitaampien ja heikompien apuopettajina. Erilaisissa ryhmäleikeissä opettajan kannattaa pitää huolta, ettei kukaan oppilaista joudu noloon tilanteeseen tai pilkan kohteeksi.

4.2.5 Lopetusvaihe

Viimeinen ja tärkeä vaihe on hyvästijätö. Kun ryhmä on päässyt sille etukäteen päätettyyn tavoitteeseen, ryhmä suljetaan. Usein tämä vaihe jää käymättä läpi tai se tehdään hätäisesti. Lapset kaipaavat palautetta yhtä lailla kuin aikuiset. Ryhmän päätösvaiheessa on tärkeä tuoda esille ne asiat, missä ryhmä on onnistunut ja missä ehkä jäi vielä parannettavaa. Lopettamisvaihe on yleensä hyvin tunnepitoinen, keskustelulle kannattaa

varata aikaa. Ryhmän päätös voidaan kruunata esimerkiksi tutustumisleikkejä vastaavilla leikeillä tai juhlilla. Päätösvaiheessa on hauska kerrata mitä kaikkea ryhmässä on tehty ja mitä tunteilla on tapahtunut. Myös vaikeista ajoista on tässä vaiheessa hyvä puhua ja miettiä sitä, miten niistä päästiin yli. Hauskat yhteiset kommellukset ja niiden muisteleminen koettelee nauruhermoja ja tekee ryhmästä ikimuistoisen. Opettaja voi hyvin tässä vaiheessa kertoa omista epäonnistumisistaan ja asettua näin hetkeksi samalle tasolle oppilaiden kanssa.

Jos ryhmän varsinainen kausi päättyy konserttiin, opettajan on hyvä miettiä, tarvitaanko vielä yksi tapaamiskerta, milloin voidaan antaa palautetta ja juhlia yhteistä työtä. Jos kausi loppuu konserttiin, mistä ei enää keskustella yhdessä, jäävät usein sekä opettaja että oppilas pyörittelemään asioita omassa päässään ja mahdolliset kehitysideoit unohtuvat. Useimmilla omilla ryhmillääni on muodostunut tavaksi viettää viimeisen konsertin yhteydessä nyyttikestit. Nyyttikestien aikana opettajalla on hyvä mahdollisuus kuulostella oppilaiden tuntemuksia ja keskustella vanhempien kanssa kuluneen kauden tapahtumista ja oppilaiden jatkosuunnitelmista.

4.3 Miksi opettajan on hyvä tietää ryhmän vaiheista?

Opettaessaan ryhmiä opettajat huomaavat, että toisinaan tunnit sujuvat kuin itsestään ja toisinaan opettajasta tuntuu, ettei mikään onnistu, vaikka hän olisi käyttänyt aikaa tuntien suunnitteluun ja valmisteluun yhtä paljon. Opettaja voi nukkua yönsä paremmin ja hänen itsesyytöksensä vähenevät, kun hän tietää minkälaisia vaiheita ryhmän kehittymiseen kuuluu. Opettajan kannattaa myös muistaa, että monesti lukukauden edetessä lapset väsyvät, jolloin tuntikohtaisia tavoitteita voi vähän tiputtaa. Tärkeintä lienee se, että oppilaat viihtyvät tunnilla ja ne asiat, joita opiskellaan, otetaan haltuun huolellisesti.

Opettaessaan ryhmiä opettaja huomaa myös vähitellen, ettei ryhmän vaiheet ole niin selkeitä kuin kirjoissa kerrotaan. Jokainen ryhmä on erilainen ja ryhmän vaiheet saattavat kulkea osittain päällekkäin tai opettaja ei tunnista jotain vaihetta ollenkaan. Joskus esimerkiksi kuohuntavaihe voi ilmestyä kauden aikana useaan otteeseen tai joku ryhmä jumittuu sopeutumisvaiheeseen. Opettajan oman jaksamisen kannalta voi kuitenkin olla tärkeä tiedostaa, ettei kaikki odottamattomat tilanteet johdu opettajan epäonnistuneista

metodivalinnoista. Ryhmän kehittymistä on myös mielenkiintoista seurata ja opettaja voi tietyn vaiheen tiedostaessaan käyttää ryhmän vaihetta hyväksi opetusta suunnitellessaan.

5 KAKSI CASEA RYHMÄOPETUKSESTA

Tässä luvussa kerron kahdesta erilaisesta ryhmäopetusmuodosta. "Case 1" kuvaa instrumenttikohtaisen pienryhmän opetusta ja "Case 2" alkeistason orkesterin kanssa työskentelyä.

Ryhmäopetuksessa voi painottaa erilaisia asioita. Jos ryhmä työskentelee periodiluontoisesti, useimmiten tunneilla keskitytään yhteissoittoon ja musisoimiseen, tavoitteena on tällöin yleensä tuleva esiintyminen. Kun yhteisharjoituksia on tarkoin rajattu määrä, korostuu yksilön osaaminen yhteisharjoituksessa.

Jos ryhmä kokoontuu säännöllisesti koko lukuvuoden ajan, voidaan sisällöissä painottaa muitakin asioita kuin yhteismusisointia. Ryhmässä voidaan pohtia musiikin luonnetta myös teoreettiselta puolelta unohtamatta kuitenkaan soivaa kuvaa. Soitinkohtaisissa pienryhmissä musiikin perusteiden opettaminen onnistuu hyvin, opettaja pystyy yhdistämään teoria-asiat suoraan kyseisen soittimen soittoon.

Orkestereissa painopiste on yhteissoitossa, mutta orkesterisoittimien soittajille se on myös tärkeä paikka oppia kuulemaan ja kuuntelemaan harmonioita. Orkesterinjohtaja voikin "syöttää" piilo-opetussuunnitelmassaan oppilaille harmoniaopin alkeita.

Ryhmäopetuksen sisältöjä voi siis laajentaa moneen suuntaan. Opettajan kannattaa kuitenkin suunnitella sisällöt huolellisesti ja keskittyä yhteen asiaan kerrallaan. Lukuvuoden ajalle opettaja pystyy ottamaan useampia suurempia kokonaisuuksia tarpeen mukaan.

5.1 Musiikin perusteet 1 soitinkohtaisessa ryhmässä, esimerkkiryhmänä Espoon musiikkiopiston selloryhmä

Espoon musiikkiopistossa aloitettiin systemaattinen selloryhmätoiminta 1990-luvun alussa sellonsoiton lehtorin Heikki Pekkarisen toimesta. Selloryhmän pedagoginen tarkoitus oli kehittää sellistien prima vista- ja nuotinlukutaitoa. Ryhmätunnit olivat kerran viikossa ja soittajia oli kolmesta kuuteen.

1990-luvun puolessa välissä tunnit siirtyivät sellonsoiton lehtori Anne Silvennoiselle. Ryhmät vakiintuivat tällöin kaksivuotiseksi ja soittajat aloittivat ryhmässä käytyään yksityistunneilla vuoden. Anne Silvennoinen lisäsi opetussuunnitelmaan muun muassa sävellajien opiskelun, pienet diktaatit ja säveltämisen.

Ennen vuosituhannen vaihdetta selloryhmät periytyivät minulle. Jatkoin entisten opettajieni opetussuunnitelmaa, mutta vähitellen aloin kehittämään ryhmäsystemiä edelleen.

Alusta lähtien selloryhmässä on pyritty integroimaan sellonsoitto ja musiikin perusteet sekä saattamaan sellistien nuotinlukutaito sille tasolle että he pärjäävät hyvin alkeistason orkesterissa. Selloryhmään osallistuminen ei kuitenkaan korvannut musiikin perusteiden perustaso 1 opetusta. Kun seurasin oppilaitteni siirtymistä musiikin perusteisiin, huomasin että suurin osa perustaso 1 vaadittavista taidoista oli hyvin hallussa. Käytyäni keskustelun musiikkiopistomme apulaisrehtorin ja musiikin perusteiden ainejohtajan kanssa sain luvan tenttiä musiikin perusteet 1-tason selloryhmässä ja näin oppilaat aloittavat varsinaiset opinnot musiikin perusteissa suoraan 2-tasolla. Luvan saatuaani laajensin opetussuunnitelmaan kaikki musiikin perusteet 1 kuuluvat asiat sekä otin opetusmateriaaliksi musiikin perusteiden kirjan.

Musiikin perusteet 1-taso suoritetaan selloryhmässä kaksivuotisena. Oppilaita ryhmissä on neljästä kuuteen ja opetusta he saavat kerran viikossa 60 minuuttia. Opetusaika otetaan musiikkiopistomme kamarimusiikkikiintiöstä, se voidaan ottaa myös esimerkiksi leikkaamalla jokaisen oppilaan yksityistunnista 15 minuuttia.

Ensimmäisenä opintovuotena opettelemme lukemaan nuotteja, käyttämään relatiivista

solfaa, tekemään yksinkertaisia rytmi- ja melodiadiktaatteja ja soittamaan yhdessä unisonossa ja kaksiaäänisesti. Opetus pohjautuu Kodaly-metodiin, mutta sitä sovelletaan tilanteen mukaan. Nuotinluvussa keskitymme pääasiassa f-avaimen lukemiseen, mutta tutustumme myös muihin klaaveihin. Soittaessamme kiinnitän aktiivisesti huomiota sellonsoittoon liittyviin asioihin, kuten soittoasentoihin, puhtauteen ja äänen laatuun. Selloryhmät esiintyvät myös konserteissa.

Toisena vuonna opettelemme perustaso 1 kuuluvat asteikot, intervallit, tutustumme kolmisointuihin, laajennamme diktaatteja ja soitamme moniäänisiä kappaleita. Opettelemme yhden asteikon kerrallaan, soitamme asteikon sekä pieniä lauluja kyseisessä sävellajissa, rakennamme asteikon sellon "kielikartalle" ja teemme siitä kirjallisen tehtävän. Sävellajit kerrataan jokaisella tunnilla niin että "repertuaari" laajenee koko ajan.

Pienryhmäopetuksen etu on siinä, että pystyn jatkuvasti seuraamaan jokaisen oppilaan taitotasoa. Jokainen oppilas saa vastata tunnin aikana monta kertaa. Opettajana opin tuntemaan erilaiset persoonat ja pystyn esittämään heille kysymykset niin että saan vastauksen. Jokaisessa ryhmässä on hitaampia ja nopeampia oppilaita, kun tunnistan nämä temperamenttieroit pystyn kaivamaan vastaukset kultakin sopivalla tavalla.

Toisen opintovuoden lopussa pidän pienen tasokokeen. Oppilaitoksessamme on kuitenkin periaate, että kaikki pääsevät läpi. Kokeessa heikosti menneitä osioita harjoitellaan lisää opettajan kanssa yhdessä ja täydennetään parannusta kaipaavat osiot ennen seuraavan lukuvuoden alkua.

Musiikin perusteiden 1-tason suorittaminen soitinryhmässä on osoittautunut erittäin hyväksi järjestelyksi. Soiton ja teoria-aineiden integroiminen on tärkeää, jotta oppilaat ymmärtävät niiden yhteyden. Pienryhmäopetus on myös hyvä opetusmuoto musiikin perusteiden opetuksessa perusopintojen alkuvaiheessa. Pienryhmässä pystyy jatkuvasti hyödyntämään yhteistoiminnallisen oppimisen keinoja, paritehtävät ja koko ryhmän yhteiset pähkinät tukevat lapsen sosiaalista kehitystä. Soittokaverit muodostuvat oppilaille tärkeäksi yhteisöksi, heidän avullaan harrastusta halutaan jatkaa yli vaikeidenkin aikojen. Pienryhmään liittyminen on monelle ujommalle lapselle helpompaa kuin isoon ryhmään. Usein lapset osaavat myös auttaa toisiaan niissä tilanteissa, missä opettajan sana ei mene

perille.

Oppilaitoksessamme on suositeltu musiikin perusteiden 1-tason tekemistä soitinryhmissä muissakin soittimissa. Toistaiseksi ei ole kuitenkaan löytynyt sellaista opettajaa, joka olisi ryhtynyt systemaattisesti opettamaan musiikin perusteita omalle soitinryhmälleen. Opettajalta opetussuunnitelman tekeminen ja materiaalin kerääminen vaatii kuitenkin paljon aikaa ja työtä. Musiikin perusteiden oppikirjat antavat opetukselle raamit, mutta kullakin soittimella soitettava materiaali jää opettajan kerättäväksi. Tuntien suunnittelu ja tehtävien tekeminen vie ensimmäisinä vuosina paljon aikaa, mutta työ helpottuu kun materiaalia kerääntyy.

Pienryhmissä voidaan hyödyntää monia yhteistoiminnallisen oppimisen työskentelymalleja. Teemme jokaisella tunnilla paritehtäviä, joiden avulla harjoittelemme esimerkiksi nuottien nimiä tai sävellajien rakentamista. Opettajan tehtävä on huolehtia siitä, että parit vaihtuvat ja oppilaat pystyvät työskentelemään kenen tahansa kanssa. Samoja tehtäviä voi tehdä myös kolmen hengen ryhmissä. Ryhmätyöskentely antaa opettajalle mahdollisuuden myös auttaa yhtä oppilasta kerrallaan, kun muut tekevät paritehtäviä.

Kirjallisia tehtäviä tehdessämme kehotan oppilaita kysymään apua ensiksi ryhmäkavereilta ja sitten vasta minulta. Kun toinen oppilas joutuu selittämään asian, on siitä molemmille hyötyä: selittäjä joutuu pukemaan sanoiksi asian ja kysyjä saa apua eri tavalla kuin opettajan vastatessa.

Opettajajohtoisessa kyselykierroksessa annan oppilaille "oljenkorsia". Kerratessamme asioita suullisesti, kyselen kaikilta oppilailta joko järjestyksessä tai sattumanvaraisesti lukuvuoden aikana opeteltuja asioita. Jos oppilas ei tiedä vastausta, on hänellä mahdollisuus "kilauttaa kaverille" ja pyytää apua. Jos oppilas pyytää apua kaverilta, palaan samaan kysymykseen hetken päästä uudelleen, mutta silloin oppilaan täytyy vastata itse.

Kun oppilaat kyselevät toisiltaan nuottien nimiä, käytämme tehtävässä nuottikortteja. Tässä voi hyödyntää parintarkastusta tai kolmen ryhmässä kolmivaiheista ryhmähaastattelua. Pareittain tehtäessä on tärkeää, että kysyjä on varma oikeasta vastauksesta. Jos ryhmässä on kolme jäsentä, kysyjän ja vastaajan lisäksi ryhmään kuuluu

”tarkistaja”, joka pitää huolta että mahdolliset virheet huomataan. Molemmissa versioissa on tärkeää, että roolit kiertävät.

5.2 Työskentely aloittelijoiden orkesterin kanssa

Seuraavassa annan ideoita siitä, miten vasta-alkajien orkesterin kanssa voi toimia. Tässä orkesterissa oppilaat ovat soittaneet vähintään vuoden ja soittajia on 20-30. Syksyllä soittajista yli puolet on uusia kasvoja, eikä minulla ole tarkkaa tietoa heidän taidoistaan.

Ensimmäinen yhteinen orkesteriharjoitus on niin opettajalle kuin oppilaallekin jännittävä kokemus. Opettajan on syytä valmistua kauden ensimmäiseen harjoitukseen huolellisesti. Orkesterin tavoite on soittaa yhdessä moniäänistä musiikkia ja saada mahdollisimman kauniisti soiva lopputulos. Tavoitteeni on ensimmäisessä harjoituksissa saada soittajille positiivinen kokemus yhteissoitosta.

Ensimmäisiin harjoituksiin valitsen aina riittävän helppoa soitettavaa. Jos kappale on entuudestaan tuttu, auttaa se niitä joiden nuotinlukutaito on heikko. Moniäänisyyteen päästään tutustumaan helposti kaanoneiden kautta. Useimmille oppilaille Jaakko kultalaulu on tuttu ja se on osoittautunut hyväksi valinnaksi ensimmäisissä harjoituksissa. Kaanoneiden vahvuus on myös siinä, että niitä voi harjoitella yhtä aikaa, jolloin harjoituksissa on enemmän soittoa kuin odotusta. Harjoittelemme kappaletta laulaen, lukemalla rytmiä, miettimällä sormitukset ja soittaen ensin palasissa ja sitten koko kappale. Ensin soitamme kaikki yhdessä, sitten pienemmissä ryhmissä sektioittain tai millä tahansa muulla tavalla jaetuissa porukoissa. Työskentelytavat tulevat silloin kaikille tutuiksi alusta alkaen. Kun kappale on opeteltu, soitamme sitä ensin kahden, sitten kolmen ja ehkä neljän kaanonissa. On tärkeää myös vaihdella sitä, mikä porukka aloittaa.

Kun kaanonin kautta on tutustuttu moniääniseen musiikkiin, voimme harjoitella tulevasta ohjelmistosta pienen osan. Usein neljä tahtia on riittävä makupala, kun ottaa huomioon että jokainen sektio täytyy nyt harjoittaa erikseen. Harjoiteltava paikka tulee valita niin, että se saadaan kuulostamaan hyvältä jo ennen harjoituksen päättymistä. Tämän jälkeen stemmat annetaan läksyksi. Stemmoja kehoitetaan harjoittelemaan kotona ja omilla soittotunneilla. Pyrin aina lopettamaan harjoituksen onnistuneeseen otokseen. Lopetan

harjoituksen etuajassa, jos saamme harjoittelemamme paikan tarpeeksi hyvään kuntoon ja toisaalta venytän harjoitusta muutaman minuutin, jos kuulokuva ei miellytä. Harjoitettava osa kappaleesta voi olla kuinka lyhyt tahansa, kunhan se saadaan soitettua niin kuin on sovittu.

Ensimmäisen harjoituksen jälkeen suunnittelen kauden seuraavat harjoitukset, mietin stemmaharjoitusten tarpeen ja muut erityistarpeet. Aloittelijoiden kanssa työskennellessä huoma usein, että nuotinlukuvaihe on äärimmäisen hidas. Tästä syystä pidän alkukaudesta paljon stemmaharjoituksia, ettei oppilaiden tarvitse istua ja odottaa harjoituksissa pitkiä aikoja. Orkesteristemmojen kotiharjoittelu on kokemukseni mukaan aika vähäistä, eikä materiaali kovinkaan usein päädy soitotunneillekaan. Orkesterinjohtajan täytyy siis pystyä auttamaan kaikkia soittajia soittoteknisissä asioissa.

Harjoitusajan jakaminen on tietysti paljon kiinni myös ajasta, joka on annettu orkesterityölle. Jos aikaa on 45 minuuttia viikossa, stemma- ja muiden jaettujen harjoitusten järjestäminen on melkein mahdotonta. Silloin täytyy yrittää tiivistää kollegiaalista yhteistyötä ja painottaa kotiharjoittelun tärkeyttä. Se aika, mitä oppilaitos antaa orkesterille ei useinkaan ole opettajan päätettävissä, mutta asiasta on hyvä keskustella. Oppilaitoksen pieni panostus tuntimäärässä voi olla ratkaiseva onnistuneen lopputuloksen saavuttamisessa.

Ison ryhmän kanssa yksilön huomioiminen on vaikeaa. Itse pyrin virityksen aikana juttelemaan jokaisen kanssa muutaman sanan, siksi virityksessä käytän mittaria, jolloin pystyn jakamaan huomiotani paremmin. Samoin taukojen aikana olen läsnä ja oppilaiden käytettävissä. Tauot ovat soittajille tärkeää sosiaalista aikaa, jolloin he tutustuvat toisiinsa ja opettajaan. Tauko voi olla myös refleksiivistä aikaa, jolloin mietitään esimerkiksi sitä miksi joku paikka soitettiin tänään niin monta kertaa. Tauot ovat myös opettajan työaikaa, jolloin hän on vastuussa oppilaistaan.

Alkeisorkesterinjohtajan on mietittävä omaa jaksamistaan samalla tavalla kuin minkä tahansa ryhmäopettajan. Orkesterinjohtaja voi käyttää samoja apukeinoja kuin muut ryhmäopettajat, toimintatapoihin tutustuminen ja määrätietoinen työskentely aloitetaan jo ensimmäisellä harjoituskerralla. Jos salin kalustaminen tehdään yhdessä soittajien kanssa,

siitä muodostuu yksi rutiini muiden joukossa, jonka voi kirjata listaan "näin meidän orkesterissa toimitaan". Yhteisten pelisääntöjen luominen voi auttaa yhteishengen luomisessa. Erityisiä sääntöjä ei välttämättä tarvita, jos toimintamallit sovitaan alusta alkaen selkeästi ja epäkohtiin puututaan heti kun niitä ilmenee. Oman orkesterini toimintatapoihin kuuluu esimerkiksi se, että paikalle saavutaan ajoissa, samoin kuin tauon jälkeen soittamaan palataan mieluummin vähän ennen tauon loppumista kuin pikkuisen myöhässä. Harjoituksen aktiivisena aikana keskitytään siihen, mitä minä pyydän ja harjoituksen jälkeen voimme keskustella vapaasti. Käsittelemme myös paljon yleisiä harjoituskäytäntöjä, esimerkiksi sitä miten soittimen kanssa istutaan hiljaa. Hiljaisuuden kuunteleminen on myös tärkeä taito soittajalle.

Konserttitraditioiden opetteleminen orkesterin kanssa ja perinteen ylläpitäminen kuuluu mielestäni jo alkeisorkesterin toimintaan. Lapsi nauttii saadessaan jonkun roolin tai erityistehtävän. Konserttimestarin ja äänenjohtajien paikat ovat kysytyjä jo pienestä pitäen. Pienen motivaatiolisän tuo kiertävä pulttijärjestys ja tieto siitä, että vastuupaikat jaetaan vasta ennen konserttia. Kättelyt ja ylösnousut kannattaa harjoitella jo harjoituksissa. Konserttitraditioihin voi tutustua myös käymällä kuuntelemassa ja katsomassa ammattiorkesterin konserttia. Ennen vierailua kannattaa antaa ohjeet siihen, mitä erityisesti tarkkaillaan ja sen jälkeen keskustella mitä nähtiin.

Hyvin suunniteltu toiminta ja sen osatavoitteet luovat turvalliset puitteet kaudelle. Omia suunnitelmia täytyy pystyä muuttamaan ja muokkaamaan sekä tunnustelemaan soittajien tuntemuksia. Alkeisorkesterinjohtajan tehtävä on opettaa ja kasvattaa, tärkeä merkitys on myös kehumisella, kannustamisella ja kiittämisellä. Opettaja on "ammattivalittaja", jonka tehtävä perustuu siihen, että yritämme saada oppilaat tekemään asioita paremmin. Tähän näkökulmaan ei usein mahdu kehumisen ja kiittäminen. Pienenkin onnistumisen saa merkittäväksi vilpittömällä kehumisella, sen avulla jaksaa yrittää ponnistella seuraavankin haasteen kanssa.

6 OPETTAJAN OMA JAKSAMINEN

Tekemieni haastattelujen ja kollegoideni kanssa käymien keskustelujen perusteella voin todeta, että ryhmäopetus koetaan usein haastavaksi ja kuormittavaksi. Moni opettaja haluaa kuitenkin järjestää ryhmätunteja, koska useimmat pedagogit pitävät ryhmäopetusta ehdottoman tärkeänä opetusmuotona. Haastattelujen avulla selvisi myös, että opettajan oman jaksamisen ja motivaation kannalta on tärkeää, että hän pitää ryhmätunteja omasta tahdostaan eikä työnantajan käskystä. Toki löytyy niitäkin opettajia, jotka ovat aloittaneet ryhmätuntien pitämisen työnantajan pyynnöstä ja myöhemmin innostuneet siitä. Koska soitonopettajien koulutuksessa ei anneta valmiuksia ryhmäopetukseen, ilman opettajan sisäistä motivaatiota ryhmäopetuksesta tulee helposti raskas taakka.

Opettajan työnkuva on muuttunut viime vuosina yhä vaativammaksi. Opettaja kohtaa työssään monenlaisia haasteita ja opettajan riittävään ammattitaitoon kuuluu enenevässä määrin moniosaaminen. Tutkijoiden ja koulutuspoliittisten päättäjien pitäisi kiinnittää huomiota siihen, miksi yhdet koulut opettajineen menestyvät, kun taas toiset taantuvat. Näitä asioita pohtii myös Ismo Aho väitöskirjassaan *Mikä tekee opettajasta selviytyjän?* (Aho 2011, 22). Opettajan ei tarvitse jaksaa kantaa koko taakkaa yksin, vaan hän tarvitsee vahvan tukiverkon johon voi tarvittaessa tervautua. Myös kiinnostus omaa ammattia ja itsensä kehittämistä kohtaan auttavat opettajaa selviytymään ja jatkamaan työtään, sanoo Aho (Aho 2011, 108).

Haastattelemistani opettajista Opettaja 2 kertoi, ettei hänellä ollut minkäänlaista koulutusta ryhmäopetuksesta aloittaessaan työskentelyn ryhmien kanssa. Opettaja koki olevansa heikoilla jäillä, mutta kokemuksen kautta hän on oppinut toimimaan ryhmän kanssa ja viihtymään ryhmäopettajana. Hän on myös kehittänyt itseään aktiivisesti ryhmäopettajana. Ilman opettajan omaa aktiivisuutta ja innostusta sekä vapaa-ajalla tehtyä palkatonta suunnittelutyötä tämäkään opettaja ei ehkä olisi jaksanut jatkaa ja toimia ryhmäopettajana.

Ryhmäopetus vaatii opettajalta enemmän suunnittelua ja valmistelua kuin yksilöopetus. Ryhmäopetustilat ovat usein oppilaitosten sivutoimipisteissä, missä ei ole käytettävissä esimerkiksi vahtimestaria, joka voisi auttaa luokan järjestelyssä. Kaiken "ylimääräisen"

työn opettaja joutuu näissä paikoissa tekemään ja organisoimaan itse. Kun vertaa ryhmätuntien järjestämistä yksilöopetukseen, menee suunnittelu- ja valmistelutyöhön keskimäärin kaksinkertainen määrä opettajan omaa aikaa, valitettavasti tämä ei näy palkkauksessa. Oppilaitoksille ryhmäopetuksen järjestäminen on edullisempaa, mutta ryhmäopettajan työn vaativuutta ei monessakaan paikassa huomioida. Toivon, että tähän asiaan puututaan ammattiliiton toimesta lähitulevaisuudessa.

6.1 Ryhmäopetuksen fyysinen kuormittavuus

Ryhmäopetus on fyysisesti rasittavampaa kuin yksilöopetus, sillä esimerkiksi opetusluokkaa joutuu useimmiten järjestämään ja kalustamaan huomattavasti enemmän kuin ennen yksilöopetusta. Luokan järjestäminen vaatii opettajalta aikaa ja voimia. Ryhmäopettajan kannattaakin miettiä, miten saa omaa taakkaansa kevennettyä. Keskustellessani kollegoideni kanssa sekä oman kokemukseni perusteella ensimmäisillä tunneilla opettaja ehtii ja jaksaa tulla paikalle ajoissa ja hoitaa käytännön asiat rauhassa. Lukukauden edetessä luokan valmisteluun varattu aika yleensä kuihtuu ja kutistuu. Kun opettaja tulee paikalle viime tingassa, kalustaa luokan hiki hatussa ja juoksee vielä juuri ennen ryhmän saapumista kopiaimaan tehtävät, on hän varmasti uupunut ja rasittunut ennen oppilaidensa tapaamista. Väsyneen ja stressaantuneen opettajan mieliala tarttuu helposti oppilaisiin.

Koulussa oppilaat ovat tottuneet kantamaan omat tavaransa ja järjestämään luokan opettajan pyytämällä tavalla. Lapselle ei ole iso vaiva, jos jokainen nostaa oma tuolinsa ja nuottitelineensä paikoilleen. Jos koko ryhmä ei mahdu kerralla kalustamaan, koulumaailmasta tuttu järjestäjäkäytäntö voi olla ratkaisu. Pieni vastuutehtävä on monelle tärkeä ja motivoiva lisä arkeen. Musiikin opetuksen ohella voimme antaa myös vähän tapakasvatusta; tavarat eivät kävele itse paikoilleen ja pois, jonkun täytyy sekin homma tehdä. Moni vanhempi olisi onnellinen jos tämä tapa juurtuisi kotiin saakka. Luokan kalustaminen on hyvä tehdä ennen opetuksen alkua, jos varsinaisesta opetusajasta käyttää kalustamiseen joka tunti viisi minuuttia kertyy siitä vuoden aikana reilut kolme viikkotuntia (viikkotunti = 45 min). Haastatteleman opettajat sanoivat käyttävänsä viikoittain luokan järjestämiseen paikasta riippuen 15- 25 minuuttia, tässä ajassa ehtisi jo soittamaan opettelemaan vaikka mitä! Joskus tämä ei ole mahdollista, johtuen esimerkiksi

luokan muusta käytöstä, silloin luokan järjestämiseen käytettävä aika on otettava opetusajasta.

Jos musiikkioppilaitoksella on käytettävissä vahtimestari tms. jonka apua voi pyytää käytännön asioiden järjestelyyn, sen käyttäminen on suositeltavaa. On hyvä muistaa, ettei vahtimestari voi tietää mitä olet päässäsi suunnitellut, vaan hänetkin pitää perehdyttää tehtäväänsä. Omien kokemusteni mukaan paras tapa saada yhteistyö toimimaan apuvoimien kanssa, on olla ensimmäisillä kerroilla itse mukana aktiivisena toimijana ja antaa selkeät ohjeet. Vahtimestarikin tarvitsee kalustamiseen aikaa ja työrauhan, tämän rauhan toteutumisesta on vastuussa opettaja.

Tekemissäni haastatteluissa kävi ilmi, että varsin harvassa paikassa opettaja saa apua vahtimestarilta tai muulta henkilökunnalta. Luokan järjestämiseen käytettävä aika on yleensä 15-25 minuuttia opetuspäivää kohden. Haastattelemani opettajat pyrkivät hyödyntämään oppilaitaan luokan järjestämisessä silloin kun se on mahdollista. Ryhmätunnit pidetään usein oppilaitosten sivutoimipisteissä, kuten kouluilla. Koululuokkien järjestäminen ihanteelliseksi tilaksi soiton ryhmäopetusta varten ei aina ole mahdollista, näissä tilanteissa opettaja joutuu miettimään vaihtoehtoisia ratkaisuja suunnittelemaalleen toiminnalle.

Valitettavasti kaikissa oppilaitoksissa ei ole vahtimestaria käytössä tai ryhmälle varattu aika on niin lyhyt, että se on pakko käyttää aktiivisesti itse asiaan, siis soittamiseen. Joskus opettajan on yksinkertaisesti järjestettävä tila itse ja käytettävä kohtuuttoman paljon omaa aikaa siihen, että tunti on ylipäättään mahdollista pitää. Näistä asioista on syytä mainita työnantajalle ja yrittää neuvotella miten tämä voitaisiin huomioida palkkauksessa tai esim. opetustunnin pituudessa.

Soiton ryhmäopetus on vahvasti kasvava opetusmuoto, opetusmuotoja kehitetään jatkuvasti ja kentällä käydään asiasta aktiivista keskustelua. Opettajan työolosuhteista ja työn vaativuuden lisääntymisestä ei kuitenkaan useinkaan keskustella. Tietenkin on tärkeää, että oppilaat viihtyvät tunneilla ja oppivat mahdollisimman paljon, mutta mielestäni on ainakin yhtä tärkeää että ryhmäopettaja jaksaa ja viihtyy työssään. Ammattiliittomme on puuttunut musiikkileikkikoulunopettajien työoloihin ja "muihin töihin",

jäämme odottamaan koska ammattiliittomme ottaa asiakseen puuttua soiton ryhmäopettajan työoloihin.

6.2 Ryhmäopetuksen henkinen kuormittavuus

Ryhmätunteja pitävien opettajien kommenttien perusteella voin todeta, että ryhmätuntien suunnittelu vie aikaa ja voimia. Erityisesti lukuvuoden alussa moni opettaja kokee tuntien suunnittelun raskaaksi, kun ryhmät ovat uusia eikä opettaja vielä tunne oppilaita tai tiedä heidän taitotasoaan. Suunnittelutyöhön voi käyttää aikaa rajattomasti, tietämättä toimivatko suunnitelmat. Ensimmäiset tunnit on tärkeä saada onnistumaan, jotta ryhmä toimii jatkossakin. Soitonopettajat kokevat lukukauden ensimmäiset työviikot ovat ryhmien osalta stressaaviksi. Jos ensimmäisellä ryhmätunnilla ei saa luotua toimivaa kommunikaatiota ryhmän kanssa, joutuu opettaja tekemään jatkossa paljon töitä voittaakseen ryhmän luottamuksen. Jos ensimmäisellä tunnilla menettää otteen ryhmään, tulee toimintakauden alusta kaikille osapuolille raskas. Kokemuksen myötä ryhmätuntien suunnittelutyö helpottuu, mutta kokonaan se ei lopu koskaan. Uusia työtapoja kannattaa luoda myös oman jaksamisen takia. Jos samoja asioita opettaa samalla tavalla vuodesta toiseen, on kyllästyminen edessä ennen pitkää.

Kaikki haastattelemani viisi opettajaa kokivat, että ryhmäopetuksessa tuntien suunnittelu on yksi kuormittavimmista tekijöistä. Varsinkin lukukauden alussa suunnitteluun kuluu paljon aikaa, kun opettaja ei vielä tunne oppilaitaan, eikä tiedä miten ryhmä lähtee toimimaan. Kaikki mainitsivat myös sovitustyön vievän paljon aikaa ja energiaa.

Itse suunnittelen tunteja kahdella tavalla; ensin suunnittelen suuremman kokonaisuuden ja sitten jaan sen pienempiin kokonaisuuksiin. Kun tietää, mihin pyrkii esimerkiksi seuraavan kuukauden aikana, yksittäisen tunnin suunnitleminen on helpompaa. Varsinaisen tuntisuunnitelman teko jää ainakin useimmilla tuntemillani opettajilla viimeiseen mahdolliseen hetkeen, mutta suunnan ollessa selvä, yhden tunnin tekeminen ei tunnu ylivoimaiselta.

Tiedottaminen ryhmäoppilaille ja heidän perheilleen on myös työläämpää kuin yksityisoppilaiden. Yksityisoppilaille tulevat tapahtumat voi kirjoittaa läksyviikkoon

soittotunnin aikana, ryhmäoppilaiden tiedotteiden on pakko olla valmiina ennen tunnin alkua. Tiedotteet täytyy kirjoittaa ja kopioida tai lähettää sähköisesti huoltajille, tätäkään työtä ei korvata kaikissa paikoissa. Riittävä ja selkeä tiedottaminen vie aikaa, eikä opettaja siltikään voi olla täysin varma, että tieto on mennyt perille. Opettajan henkilökohtainen kontakti ryhmäoppilaisiin ja perheisiin on yleensä vähäisempää kuin yksityisoppilaisiin. Ehkä koulusta ja eri harrastuksista tulevien tiedotteiden määrä vaikuttaa siihen, ettei soiton ryhmäopettajalta tulevaan informaatioon jakseta paneutua huolellisesti.

Haastattelemistani opettajista Opettaja 1 kertoi, että tiedottaminen kuormittaa häntä yhtä lailla kuin suunnitteleminen. Vaikka opettaja kokee olevansa aktiivinen tiedottaja, osalta vanhemmista menee kaikki informaatio ohi. Opettaja 4 sanoi myös tiedottamisen vievän paljon aikaa ja tuntuvan raskaalta. Toimivan tiedotuskanavan ja -tavan löytäminen vaatii paljon työtä. Jos opettaja tietää, ettei informaatio kaikesta opettajan ponnisteluista huolimatta mene perille, on se aika turhauttavaa. Mikäli opettaja joutuu hoitamaan tiedottamisen omalla ajallaan, ilman palkkaa, on ymmärrettävää ettei ryhmäopettaja halua ja jaksaa käyttää tiedottamiseen enempää aikaa kun on välttämätöntä.

Levottoman tai muuten hankalan ryhmän opettaminen on myös paljon kuormittavampaa kuin vaikean yksityisoppilaan opettaminen, sillä opettaja ei voi keskittyä vain ongelman ratkaisemiseen vaan hänen täytyy samalla hallita koko ryhmätilanne. Tietysti vaikean yksityisoppilaan opettaminen on myös ikävää ja stressaavaa, mutta levottoman ryhmän tunnin pitäminen kuluttaa opettajaa varmasti enemmän kuin hankalan yksityisoppilaan opettaminen. Hankalassa ryhmässä ongelmat kasautuvat ja kerrostuvat. Ongelmien ratkaiseminen voi olla opettajalle vaikeaa, jos tähän ei ole riittävää koulutusta. Ongelmien pitkittyessä tilanne pahenee ja sekä opettajan motivaatio ryhmäopetukseen että oppilaiden motivaatio opiskeluun heikkenee. Ryhmätunneista tulee opettajalle näin viikoittainen taakka ja stressin aihe.

Opettaja 3 kokee erityisesti alkukaudet raskaiksi, kun oppilaat eivät vielä tiedä, miten ryhmässä käyttäytyään. Opettajalta menee tällöin paljon energiaa kaikkeen muuhun kuin itse opettamiseen. Kun ryhmä oppii toimimaan keskenään, opettajan työkin muuttuu helpommaksi ja energiaa säästyy.

Ryhmäopettajan on hyvä tiedostaa ne asiat, mitkä opettaja kokee erityisen raskaiksi ja miettiä miten voisi helpottaa omaa työtä ja jaksamista. Apua ja vinkkejä voi kysyä myös työnantajalta tai esimerkiksi työsuojeluvaltuutetulta. Jos opetus tuntuu ylivoimaisen kuormittavalta, ei sitä pidä jäädä miettimään yksin, vaan kysyä rohkeasti neuvoa.

6.3 Miten keventää omaa taakkaa

Opettajien "ammattitauteja" ovat yleisesti tunnollisuus ja kiltteys. Teemme paljon sellaista ylimääräistä työtä, joka ei ole välttämätöntä ja joka salakavalasti kuormittaa ja väsyttää meitä. Erityisesti nuoret opettajat sortuvat helposti näihin asioihin, siitä kertoo myös paljon esillä olevat artikkelit opettajien työuupumuksesta ja halusta vaihtaa alaa. Opettajan työ on yksinäistä, eikä työstä saa juurikaan palautetta muilta kuin oppilailta. Oppilaiden palaute taas useimmiten on negatiivista, mikä ei edesauta opettajien jaksamista.

Kollegiaalinen yhteistyö on voimavara, jota kannattaa hyödyntää niin paljon kuin mahdollista. Jos ryhmissä on oppilaita eri opettajilta, kannattaa keskustella yhdessä siitä, mitä ryhmätunneilla tehdään. Yksilöopettaja voi kertoa minkälaisia tarpeita oppilailla on yksityistunteja ajatellen ja ryhmäopettaja voi kertoa mitkä asiat auttaisivat ryhmätunnilla työskentelemisessä. Parhaimmillaan kaikki osapuolet hyötyvät kollegoiden välisestä yhteistyöstä.

Kuten jo edellä mainittiin, fyysistä kuormittavuutta voi keventää pyytämällä apua oppilaitoksen vahtimestarilta tai oppilailta itseltään. Jos avunsaanti ei ole mahdollista, on hyvä käydä keskustelua työnantajan kanssa siitä, miten luokan järjestämiseen käytettävä aika huomioidaan palkkauksessa. Jos viikossa luokan järjestämiseen menee 30 minuuttia, se tarkoittaa lukuvuodessa yli kahtakymmentä viikkotuntia ilmaista työtä vuodessa. Nämä tuntimäärät on hyvä antaa työnantajalle tiedoksi.

Tiedotteiden tekemisestä kannattaa myös keskustella työnantajan tai oppilaitoksen toimiston kanssa. Jos kaikki tiedottaminen jää opettajan harteille, on hyvä pitää päiväkirjaa myös siihen käytetystä ajasta. Ilman selkeitä laskelmia on vaikea edellyttää työnantajaa korvaamaan tätäkään työtä. Toimistohenkilökunnan apua voi hyvällä omalla tunnolla käyttää, kun tietää mitkä asiat heille kuuluvat.

6.4 Mitä oppilaitoksilta toivottaisiin

Lähettämässäni kyselyissä vastaajilta tuli monenlaisia toiveita ryhmäopettajan työolojen parantamiseen ja opetuksen laadun takaamiseen. Toiveena oli, että ryhmäopetuksen tuntipalkka olisi suurempi kuin yksilöopetuksen. Ehdotettiin myös, että ryhmäopettajien opetusvelvollisuus olisi esimerkiksi kaksi viikkotuntia pienempi työn vaativuuden takia. Ryhmäopettaja käyttää suunnitteluun keskimäärin yhdestä kahteen tuntia viikossa, palkatonta suunnittelutyötä tehdään siis vuodessa keskimäärin 35-70 viikkotuntia. Joku hyvitys tästä työstä olisi vähintäänkin kohtuullinen.

Monet opettajat olivat tyytyväisiä opetusajan pituuteen; pienryhmälle 45-60 minuuttia on sopivatunnin pituus. Orkestereille 45 minuuttia koetaan taas aivan liian lyhyeksi ajaksi, samoin kuin paritunneille annettu 30 minuuttia. On täysin ymmärrettävää, että yhteissoittotunnilla aikaa menee paljon muuhunkin kuin itse soittamiseen. Jos tunnin päätarkoitukseen, soiton opiskeluun, jää liian vähän aikaa on se turhauttavaa kaikille. Haastattelemani opettajilla oli monia toiveita opetukseen varatun ajan suhteen. Vastaalkajien pienryhmissä toivottiin, että opetus aika olisi puolen tunnin sijaan 45 minuuttia.

Ryhmätunteihin toivottiin lisää aikaa, jotta "tunneilla ehtisi huomioimaan yksilöt paremmin", mainitsee Opettaja 5. Puolen tunnin ryhmätunnit ovat liian lyhyitä myös Opettaja 2:n mielestä, mutta sama opettaja mainitsee myös, että 60 minuutin tunti 6-vuotiaille on usein liian pitkä. Pienryhmien osalta opetusajan lisäämiseen ei toivota kovin suuria muutoksia, mutta orkesterien kanssa toisissa oppilaitoksissa olisi tarvetta suurempiin muutoksiin. Orkesteriharjoituksessa menee aina aikaa paikoille asettautumiseen, virittämiseen ja yleisten asioiden tiedottamiseen. On siis sanomattakin selvää, että 45 minuuttia on orkesteriharjoitukselle liian lyhyt aika. Orkesterin harjoittamiseen käytettävä ajan toivottaisiin olevan vähintään 90 minuuttia, lisäksi haastatteluun vastanneet opettajat toivoivat, että niin kutsuttuihin muihin töihin resursoitaisiin oma aikansa.

Kaikki haastattelemani opettajat sanoivat käyttävänsä ryhmätuntien suunnitteluun, valmistelemiseen sekä tiedottamiseen huomattavasti enemmän aikaa kuin yksilöopetuksen järjestämiseen. Aikaa vievä suunnittelu huomioitiin yhdessä oppilaitoksessa, jossa Opettaja

3:lle maksetaan suunnittelusta 15 minuutin palkka viikossa. Yhdessä oppilaitoksessa tilojen järjestämisestä Opettaja 5:lle maksetaan pieni korvaus. Opettaja 4 toteaa, ettei ole tyytyväinen opiston tarjoamiin resursseihin, mutta ei eritele asiaa enempää. Opettajat 1 ja 2 eivät saa mitään ylimääräistä korvausta ryhmäopetuksen vaatimista muista töistä.

Koska ryhmäopetus järjestetään usein oppilaitosten sivutoimipisteissä, kuten kouluilla, joutuu opettaja käyttämään luokan järjestämiseen paljon aikaa. Sivutoimipisteissä on harvoin käytettävissä oppilaitoksen vahtimestaria tai muuta henkilökuntaa. Haastattelemani opettajat käyttävät jonkun verran apuna oppilaitaan luokan järjestämisessä, mutta kaikissa tapauksissa se ei ole mahdollista. Jos opetusaika on muutenkin lyhyt, ei tunnista voi käyttää aikaa luokan kalustamiseen. Opettaja 5 sanoikin, että ihanteellisinta olisi opettaa ryhmiä aina samoissa tiloissa, missä ylimääräistä järjestelyä olisi mahdollisimman vähän.

Isoissa ryhmissä toivottiin paikalla olevan päävastuussa olevan opettajan lisäksi assistentti tai toinen opettaja. Jos opetusaika on lyhyt, opetuksen tehokkuutta voidaan parantaa palkkaamalla ryhmälle kaksi opettajaa. Kun paikalla on kerrallaan kaksi ammattilasta, viritys ja luokan järjestely saadaan hoidettua nopeammin, jolloin aikaa soittamiselle jää enemmän. Opettajien työnjako on hyvä sopia tarkasti, jotta lapset tietävät ketä pitää seurata ja tunnin kulku on selkeä. Opettajaparin kanssa työskentely vaatii myös opettajilta yhteisten sääntöjen sopimista. Aloittelevien soittajien kanssa apua tarvitaan myös soiton aikana; lapset eivät pysty merkitsemään nuotteihin uusia merkintöjä, monelle tuottaa vaikeuksia löytää kappaleesta se kohta, mistä opettaja haluaa aloittaa. Lisäksi voidaan järjestää kahdet stemmaharjoitukset samaan aikaan jos tiloja on käytettävissä riittävästi. Toimivan opettajatiimin yhteistyö voi olla erittäin hedelmällistä niin oppilaille kuin opettajillekin.

Luokan järjestämiseen toivottiin apua oppilaitoksen muulta henkilökunnalta tai huomiointia opettajan palkkauksessa. Joissakin oppilaitoksissa maksetaan niin kutsuttua "vahtimestarin lisää" luokan järjestämiseen kuluva ajasta. Ihannelähteenä pidettiin tilannetta, jossa opettajalla olisi oma luokka, jossa järjestyksen voisi pitää sellaisena, että järjestyksen muuttaminen ei olisi pakollista joka päivä. Kenelläkään haastattelemistani opettajista ei ollut käytössään omaa opetustilaa. Haastattelemani opettajat tiedostivat

kaikki oman ryhmäopetukselle soveltuvan tilan saamisen ihannetilanteeksi, mutta ei realistiseksi tavoitteeksi.

Tiedottamiseen haluttiin apua oppilaitoksen toimistohenkilökunnalta. Toimistohenkilökunnan toivottiin huolehtivan paremmin kotisivujen päivittämisestä, niin että asianmukainen informaatio olisi ajoissa oppilaitoksen kotisivuilla ja helposti löydettävissä. Kun esimerkiksi harjoitusaikataulut löytyvät internetistä, opettajan ei tarvitse käyttää vapaa-aikaansa vastailakseen oppilaiden kysymyksiin viikon harjoitusajoista. Lehtoreille kuuluu vuodessa 90 tuntia muita töitä, joihin voi useimmissa paikoissa kirjata tiedottamiseen käytetyn ajan. Tuntiopettajille tiedottaminen tulisi korvata erilliskorvauksena tai esimerkiksi lyhentämällä lukukaudesta yksi opetusviikko, jonka tunnit käytettäisiin niin kutsuttuun muuhun työhön. Haastattelemani opettajat toivoivat myös oppilaitoksen osallistuvan enemmän konserttien järjestämisiin ja oppilaitoksen sisäiseen viestintään.

Lisäresursseja toivottiin materiaalinhankintoihin. Joissakin oppilaitoksissa opettaja joutuu käyttämään omaa materiaalia ja hankkimaan tarvittavat teokset jopa orkestereille omakustanteisesti. Yksilöopetusta antavilla oppilailla ei niinkään ole tätä ongelmaa, sillä oppilaat hankkivat nuottinsa itse. Sekä pienryhmissä että orkestereissa materiaalin täytyy olla opettajan käytettävissä, mutta materiaalin hankintakustannukset kuuluvat ehdottomasti oppilaitokselle. Ajan mittaan materiaalia kertyy oppilaitoksen kirjastoon niin, että siitä on apua ja hyötyä monelle opettajalle.

Kollegiaalisen yhteistyön parantamiseksi ehdotettiin, että opettajilla olisi mahdollisuus pitää palkallisia kokouksia joissa keskustellaan yhteisistä projekteista ja niiden toteuttamisesta. Orkestereissa ja pienryhmissäkin voi olla oppilaita monelta opettajalta, olisi tärkeää että opettajat tietävät mitä ryhmissä tapahtuu. Oman opettajan tuki, kiinnostus ja motivointi auttavat lasta ymmärtämään yhteismusisoinnin tärkeän merkityksen soittoharrastuksessa.

6.5 Täydenniskoulutus, työnohjaus ja kollegiaalinen tuki

Koska opettajilla ei useinkaan ole varsinaista koulutusta ryhmäopetukseen, täydenniskoulutusta aiheesta pidetään tärkeänä. "Maassamme on yksi ainoa joukko, joka kouluttaa itseään aktiivisesti, omaehtoisesti, omilla varoillaan ja omalla ajallaan. Se joukko on opettajat, jotka ovat mieltäneet oppimisen ilon omassa elämässään." näin sanoo psykologi Pirkko Lahti Opettaja-lehden haastattelussa (Ojala 2011, 26-28). Soitonopettajat kouluttavat itseään oman kiinnostuksensa takia, mutta monesti myös siksi, että eivät koe olevansa tarpeeksi päteviä. Kaikki ammattimuusikot ovat jollakin tavalla perfektionisteja, joilla on tarve tehdä asiat aina vain paremmin. Uusia ideoita ja näkökulmia löytyy lähimmiltäkin kollegoilta, kun on aikaa käydä keskustelua. Kollegoiden tuntien seuraaminen on myös hyvä tapa saada lisäkoulutusta, mutta lisäkoulutuksesta maksettava korvaus olisi opettajalle osoitus siitä, että työnantaja arvostaa hänen panostustaan.

Lisäkoulutuksen ohella opettajien työnohjaus on hyvä keskustelufoorumi. Opettajien työnohjauksella voitaisiin purkaa opettajien niskasta työn kasaamaa tunnekuormitusta (Ojanen 2011, 50-51). Ennakoivalle työnohjaukselle on kuitenkin esteitä niin koulumaailmassa kuin muillakin opetusaloilla, kuten musiikkioppilaitoksissa. Työnohjausta ei käytetä opetuslalla paljoakaan rahanpuutteen, tietämättömyyden eikä opettajien omien asenteiden takia. Monelle opettajalle neuvon kysyminen on vaikeaa, koska he pelkäävät että se vaikuttaa toisten kuvaan opettajan pätevyydestä. Kukaan ei tunne opettajan ongelmia paremmin kuin toinen opettaja, eikä sellaista opettajaa ole olemassakaan, joka ei ole kohdannut työssään tilanteita, joihin ratkaisun löytäminen on tuntunut lähes mahdottomalta. Psykologi Pirkko Lahti muistuttaakin että "Se ei ole osaamaton, joka pyytää apua" (Ojala 2011, 26-28). Opettaja säästäisi paljon energiaa kun uskaltaisi ja haluaisi jakaa vaikeat tilanteet kollegoidensa kanssa.

"Työnohjauksella voisi ennaltaehkäistä monenlaista työväsymystä. Kuormittavat asiat eivät jää möykyksi arkeen, kun niitä pääsee tutkailemaan uudesta näkökulmasta", sanoo seinäjokelainen työnohjaaja Taina Inkeri (Ojala 2011, 50-51). Työnohjaus ei anna valmiita ratkaisuja ongelmatilanteisiin, mutta se tarjoaa mahdollisuuden luottamukselliseen keskusteluun ja pyrkii tarkastelemaan tilanteita eri näkökulmista.

Moni opettaja luulee, että työnohjaukseen osallistuvilla täytyy olla paljon ongelmia. Tämä ajatus ei kuitenkaan pidä paikkaansa, työnohjaukseen voi osallistua vaikka ei olisi yhtään erityistä ongelmaa. Se on myös tilaisuus keskustella ammatillisista asioista saman alan ihmisten kanssa. Työnohjaus on myös paikka, missä on mahdollisuus saada opettajien kaipaamaa palautetta kollegoilta. Henkilökohtaisesti voin suositella työnohjausta kaikille, kenellä on mahdollisuus osallistua siihen. Työnantajapuolelta toivottaisiin resursseja esimerkiksi jaksoittaisen työnohjauksen järjestämiseen opettajien työhyvinvoinnin takaamiseksi.

Erityispedagogiikan professori Timo Saloviita Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitokselta sanoo Opettaja-lehden artikkelissaan (Pekkarinen 2011, 36-39), että "yksinpärjääminen kuuluu opetusalaan kulttuuriin. Ajatellaan, että opettajan pitää pystyä hallitsemaan luokkansa, muuten hän menettää kasvonsa." Saloviita lisää, että "auktoriteetin horjumiseen liittyvä häpeä on opettajakunnalle tyypillinen ongelma. Kuitenkin suurin osa opettajista painii samojen ongelmien kanssa. Opettajan työ on viimeisten vuosien aikana muuttunut yhä haastavammaksi, kun oppilaiden ongelmat ovat lisääntyneet. Myös musiikkioppilaitosten oppilailta ilmenee yhä useammin erilaisia oppimiseen tai ryhmätyöskentelyyn liittyviä ongelmia. Musiikkilaitoksen opettajia ei ole koulutettu ryhmäopettajiksi, mutta vielä vähemmän instrumenttiopettajia on koulutettu erityislasten kanssa toimimiseen. Työnohjausta ja lisäkoulutusta tarvitaan musiikkioppilaitoskentällä näistäkin syistä.

Opinnäytetyötäni koskevia artikkeleita lukiessani kävi ilmi, että opettajat tarvitsisivat nykyistä enemmän vertaistukea. Opetustehtäviä voisi osittain muuttaa pari- tai tiimimuotoisiksi, jolloin opettaja saisi enemmän kollegiaalista tukea. Timo Saloviita ehdottaa artikkelissaan (Pekkarinen 2011, 36-39), että opetusalaan perustettaisiin suljettuja nettipalveluita, missä opettajat voisivat neuvoa toisiaan nimettömästi. Tällaiset palvelut voisivat madaltaa opettajien kynnystä, keskustella ongelmia tuottavista asioista.

Opettajien ammattijärjestön varapuheenjohtajakin korostaa, että opettajan työhyvinvointi lisää opetuksen tuloksellisuutta. "Hyvinvoinnin arvoa tuloksellisuuden osatekijänä ei ole riittävästi otettu huomioon" sanoo OAJ:n varapuheenjohtaja Kari Kinnunen kolumnissaan (Kinnunen 2011, 10). Hyvinvoiva opettaja jatkaa työuraansa pitemmälle kuin uupumisen

partaalla oleva kollega. Henkisen hyvinvoinnin lisääminen on enemmän asenne- ja toimintakysymys, opettajat eivät niinkään enää kaipaa irrallisia tyky-päiviä tai tapahtumia, vaan hyvinvointi nähdään laajaksi moniulotteiseksi kokonaisuudeksi, johon liittyvät tavalla tai toisella kaikki työntekoon liittyvät asiat. Keskeisiä asioita työhyvinvoinnissa ovat Kari Kinnusen mukaan ammattitaito, tehtävän ja tavoitteiden selkeys sekä työn ja vapaa-ajan raja.

7 POHDINTA

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni minulle on selvinnyt, että opettajan viihtyminen ryhmäopettajana lähtee opettajan omasta tahdosta toimia alalla. Vain harvoin käy niin, että työnantajan vaatimuksesta ryhmäopettajan toimivat pedagogit jaksavat innostua kehittämään itseään ryhmäopettajana. Koska harvoilla instrumenttiopettajilla on koulutusta ryhmäopettamiseen, olisi tärkeää että työnantaja tarjoaisi mahdollisuuden osallistua aihetta käsittelevään täydennyskoulutukseen. Pitemmällä tähtäimellä ryhmäopetusta tulisi käsitellä ammattiin valmistavissa koulutuksissa. Myös erityislasten opettamiseen tulisi kiinnittää yhä enemmän huomiota. On mielestäni tärkeää, ettei opettaja jää yksin erityiskohtelua vaativien lasten kanssa.

Fyysistä kuormittavuutta opettajat voivat helpottaa käyttämällä oppilaita apunaan esimerkiksi luokkatilan järjestämisessä. Oppilaitoksen puolelta on kuitenkin tarjottava riittävät resurssit, niin että varsinaiseen opetukseen jää tarpeeksi aikaa vaikka oppilaat osallistuisivat luokkatilan järjestämiseen. Jos oppilaitoksella on käytettävissä esimerkiksi vahtimestari, kannattaa häntä hyödyntää, mutta varmistaa hänellekin asianmukaiset työolot. Jos opettajalta kaikesta huolimatta menee kohtuuttoman paljon aikaa luokan järjestämiseen, on syytä kääntyä työnantajan puoleen ja keskustella mahdollisesta korvauksesta.

Koska ryhmäopetus on monien ryhmäopetusta antavien opettajien mielestä myös psyykkisesti kuormittavampaa kuin yksilöopetus, voitaisiin opetuksen vaativuus huomioida joko tuntipalkassa tai opetusvelvollisuudessa. Muihin töihin tulisi varata oma tuntikiintiönsä, joka korvataan rahana tai opetuksen keventämisenä. Opettajan on hyvä pitää myös ”järki kädessä” suunnitellessaan ja valmistellessaan tunteja. Ylimääräiseen työhön pystyy käyttämään aikaa mielin määrin, eikä mikään työnantaja tule korvaamaan opetusmäärään nähden moninkertaista suunnittelutyötä. Vanhoja materiaaleja kannattaa hyödyntää ja kehittää niitä eteenpäin, niin aina ei tarvitse aloittaa luomista alusta.

Kollegoiden kanssa on hyvä keskustella avoimesti ja kuunnella mitä heillä on sanottavaa. Uudet ideat piristävät aina niin opettajaa kuin oppilastakin. Ryhmässä oppilaat ovat usein enemmän kuin osiensa summa, sama pätee toimivaan kollegiaaliseen yhteistyöhön. Kun

uskaltaa kysyä neuvoa ja luottaa toisiin ammattilaisiin, voi opettajakin oppia ja nähdä asioita eri tavalla. Opettajan on hyvä oppia myöntämään epäonnistumiset ja iloitsemaan onnistumisista.

Olen itse saanut osallistua työnantajan järjestämiin työnohjauksiin ja olen ollut niihin hyvin tyytyväinen. Pidän tärkeänä erilaisten ratkaisumallien löytämisestä ja eri kollegoiden näkemyksiä. Työnohjauksessa esiin tuodut ongelmatilanteet ja niille kehitetyt ratkaisumallit ovat olleet mielenkiintoisia. Olen itse saanut työnohjauksen kautta paljon uusia näkökulmia ja lähestymistapoja vaikeisiin tilanteisiin. Keskusteluissa on otettu myös esille onnistuneita tapahtumia ja niistä saatu kollegoiden positiivinen palaute on lisännyt luottamusta omaan taitoihin opettajana.

Tämä työ on saanut minut miettimään omaa opettajuuttani hyvin kokonaisvaltaisesti. Olen miettinyt, mitkä asiat tuntuvat raskailta ja miten voisin niitä asioita keventää. Olen valmistellut uutta materiaalia niin, että siitä olisi hyötyä mahdollisimman monessa. Kokemuksen kautta tuntien suunnittelu on helpottunut, kun suuret kokonaisuudet ovat etukäteen tiedossa ja pystyn hyödyntämään monissa ryhmissä valmista materiaalia. Luokan järjestämiseen saan apua pääopetuspisteissä, mutta sivutoimipisteissä teen vielä itse paljon ylimääräistä työtä. Kollegoiden välinen yhteistyö on tiivistynyt ja minulla on hyvä "tukiverkosto", jonka kanssa voin keskustella niin hyvistä kuin huonoistakin kokemuksista. Olen myös huomionnut niitä asioita, jotka erityisesti ilahduttavat minua ryhmäopettajana. Olen saanut kollegoilta paljon positiivista palautetta ryhmätunneilla opituista asioista ja myös itse huomannut oppilaiden kehittymisen. Paras palaute on kuitenkin se, että oppilaat ovat jatkaneet harrastusta ja monet ryhmät ovat pysyneet yhdessä useita vuosia. Oppilaiden välille on syntynyt vahvoja ystävyysuhteita.

Olen myös huomannut, että työpaikallani monet asiat ovat erittäin hyvin. Saan apua aina kun sitä pyydän, työtäni arvostetaan ja minua kuunnellaan. Tätä työtä tehdessäni olen havainnut, että erityisen tärkeää on tuoda esille ne asiat, jotka kuormittavat ja stressaavat sekä ne tulokset, joita opetus on tuottanut. Jos opettaja ei pidä huolta siitä, että työnantaja tietää kuinka paljon aikaa menee esimerkiksi luokan järjestämiseen, ei hän voi odottaa apua tai korvausta työnantajalta. Yhtä lailla opettajan on hyvä tehdä tietoisiksi työnsä tulokset ja saada sitä kautta kollegat ja työnantaja arvostamaan tehtyä työtä.

Haastattelujen perusteella minulle selvisi, että monissa oppilaitoksissa ryhmäopetuksen olosuhteet eivät ole kovin hyvällä mallilla. On ikävää, että moni ryhmäopettajana viihtyvä kollega joutuu tekemään niin paljon palkatonta työtä, eikä koe saavansa oppilaitoksen puolelta apua ja arvostusta.

Tätä työtä tehdessäni olen lukenut paljon mielenkiintoista kirjallisuutta ja kehittänyt niiden avulla omaa osaamistani. Vaikka kirjoittamiseen olisi pitänyt varata enemmän aikaa, olen tehnyt ajatustyötä erittäin paljon. Olen kokeillut niin hyvä kuin huonompiakin käytäntöjä, mutta olen pyrkinyt oppimaan kaikesta. Edelleen huomaan olevani kiltti ja tunnollinen työntekijä, vaikka osaan pyytää apua jo monessa asiassa. Ylimääräistä "turhaa" työtä pyrin välttämään ja varaamaan aikaa myös vapaa-ajalle. On myös tärkeä huomioida se, että vapaa-ajalla jaksaa ja haluaa tehdä itselle tärkeitä asioita, eikä se mene työpäivästä tai -viikosta toipumiseen.

Opinnäytetyötäni tehdessä en onnistunut varaamaan työlleni tarpeeksi aikaa. Näin suuren työn tekeminen olisi vaatinut ehdottomasti opintovapaata, tai kevennystä viikkotuntimäärässä. Koska olen tehnyt koko opiskelujeni ajan paljon töitä ja halunnut tehdä työt hyvin on tämä opinnäytetyö ollut sijaiskärsijä. Olisin mielelläni ottanut selvää myös, mitä työnantajapuoli ajattelee ryhmäopetuksesta ja kuinka paljon he tietävät siitä, miten ryhmäopetus kuormittaa opettajaa. Olisin voinut olla myös yhteydessä ammattiliittoon ja kysellä heidän kantaansa siihen, miten ryhmäopettajan työn vaativuus pitäisi huomioida.

Toivon, että tästä työstä olisi apua ryhmäopettajille, jotka miettivät omaa henkistä ja fyysistä jaksamistaan. Uskon, että tästä opinnäytetyöstäni voi löytää apua opetusarkea kuormittaviin tekijöihin. Tätä työtä voi myös käyttää apuna keskusteltaessa työnantajan kanssa ryhmäopettajan työn vaativuudesta, muun työn määrästä ja työn korvaamisesta. Työnantaja saa tämän työn lukemalla kattavan kuvan siitä, minkälaista on ryhmäopettajan arki ja miksi ryhmäopetus ei ole aina niin houkuttelevaa. En pysty tarjoamaan ratkaisuja läheskään kaikkiin ongelmiin, mutta toivon että esille tuomani asiat herättävät keskustelua ja sitä kautta päästään kehittämään ratkaisuja, jotka auttavat ryhmäopettajaa jaksamaan työssään.

LÄHDELUETTELO

Aho, I. 2011. Mikä tekee opettajasta selviytyjän? Tampere, Tampere University Press.

Juvakka, E. 2010. Luota itseesi taitavana ryhmänvetäjänä. Julkaisematon luento. Espoo, 31.8.2010.

Junttu, K. 2010. Julkaisematon luento. Espoo 28.9.2010.

Kaisla, E. 2010. "Paperimaanantai" - musiikin perusteiden ja viulunsoitonaikeita sekä kolmen musiikkiopisto käytänteitä polulla muskarista musiikin perusteisiin. Metropolia: opinnäytetyö/YAMK.

Kataja, J. 2010. AMP-ryhmät Pop- jazz-konservatoriossa. Julkaisematon luento. Espoo, 26.10.2010.

Kataja, J. 2010 Ryhmäytyminen ja ryhmänä toimiminen. Julkaisematon luento. Espoo, 30.11.2011.

Kataja, J. Jaakkola, T. Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: PS-Kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WSOY.

Kinnunen, K. 2011. Työhyvinvointi lisää tuloksellisuutta. Opettaja 6a/2011, 10.

Koivukoski, A. 2010. Ryhmäopetuksen mahdollisuudet soitonopetuksessa. Julkaisematon luento. Espoo 28.9.2010.

Larsen, P. E. 2010. Orkesterinjohtajan rooli. Julkaisematon luento. Helsinki, 23.10.2010.

Luukkainen, O. 2004. Opettajuus –Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Tampere: Tampereen yliopistopaino.

- Lydecken, M. 2009. Puupuhaltajien ryhmäsoitto. Alusta asti yhdessä. Metropolia: opinnäytetyö/YAMK.
- Maja, A. 2010. Selloryhmät Käpylän musiikkiopistossa. Julkaisematon luento. Espoo, 26.10.2010.
- Ojala, U. 2011. Opettajat ovat arjen nobelisteja. Opettaja 1-2/2011, 26-28.
- Ojala, U. 2011. Koulusta on moneksi. Opettaja 1-2/2011, 30-32.
- Ojanen, S. 2011. Työnohjaus auttaa. Opettaja 1-2/2011, 50-51.
- Pekkarinen, A. 2011. Kadonneen arvovallan metsästys. Opettaja 7/2011, 36-39.
- Räsänen, R. 2002. Arvot, opettajuus ja opettajankoulutus valtaviiran ja moninaisuuden ristiaallokossa. Oulun yliopiston kirjasto/herkules oulu.fi. (luettu 14.6.2011).
- Saloviita, T. 2008. Työrauha luokkaan Löydä oma toimintamallisi. Juva: PS-kustannus.
- Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Juva: PS-kustannus.
- Stenberg, K. 2011. Riittävän hyvä opettaja. Juva: PS-kustannus.
- Vartiainen, O. 2009. "Erään tirehtöörin kertomukset" Oppilasorkesterin johtaminen ja orkesteritoiminnan kehittäminen musiikkioppilaitoksessa. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Vihunen, S. 2010. Ryhmäopetus? -Apua!! rumpujensoiton ryhmäopetuksen haasteet ja mahdollisuudet. Metropolia: opinnäytetyö/YAMK.